

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata

2018. december • XXIX. évfolyam 12. (337.) szám

Ára: 330 Ft

Fotó: Tábory Zoltán

- **Vízügyi oktatás és új stratégiák Baján –
interjú Bíró Tiborral, az NKE Vízügyi Karának dékánjával**
- **85 éves az érsekcsanádi néptáncsoport**
- **Megemlékezés Vígh Lászlónéről**
- **Élet és hiedelemvilág Bali szigetén bajai szemmel**

Tartalom

- Kitérő – Utam Bajától Lewisburgig (*Francis Soges önéletrészének 3. része*)..... 3
- 160 éve hunyt el Mészáros Lázár hadügyminiszter (*Sarlós István forrásközlése*)..... 6
- „A tudatlanság és a felkészületlenség nagyobb kockázat, mint egy katasztrófa” (*Sándor Boglárka interjúja Dr. Bíró Tiborral, az NKE Vízudományi Karának dékánjával*) 7
- A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2018-ban..... 10
- XII. Károly, a „vasfejű” svéd király (*Kenyeres Zsolt összefoglalása*)..... 11
- In Memoriam Vigh Lászlóné – Magdi néni (*Antal István Gábor nekrológia*)..... 13
- Impériumváltás előtt (*Sarlós István forrásközlése*)..... 14
- Az érsekcsanádi néptáncsoport elmúlt 85 éve (*Kozma Róbert áttekintése*)..... 15
- Élet a tűzgyűrű egyik trópusi szigetén (*Noviyanto Anett élménybeszámolója*) 19
- Fejezetek Katymár község mezőgazdaságának történetéből I. (*Nebojszki László könyvajánlója*)..... 20
- Hiányos utántöltés (*Mayer János recenziója*)..... 21
- Humor, dráma, nevetés és könnyek (*Somogyi Júlia színikritikája*)..... 22
- Sütőtök: édesen, sósan (*Szűnder Dezső receptjei*)..... 24

BAJAI HONPOLGÁR

Baja és környéke honismereti és kulturális folyóirata
Megjelenik minden hónap első napján
ISSN 1416-4469

Főszerkesztő: Dr. Mayer János
Főmunkatárs: Dr. Nebojszki László
Olvasószerkesztő: Sándor Boglárka

A szerkesztőbizottság tagjai:
Jász Anikó, dr. Laki Ferenc, Lex Orsolya,
Sarlós István, Sipos Loránd, Szűnder Dezső,
Zalavári László

Lapalapító:
Újvárosi Általános Művelődési Központ

Kiadó:
Bajai Honpolgár Alapítvány
Az alapítvány számlavezető bankja:
OTP Bank Nyrt. Bajai Fiókja
Számlasszám: 11732033 20030119
Postacím: 6500 Baja, Telcs Ede u. 12.
E-mail: bajaihonpolgar@gmail.com

ELŐFIZETÉS: 06-79/322-600

Nyomdai munkák:
Arculat Nyomda Kft.
Felelős vezető: Csuvár Zoltán
Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

Honlapunk: www.bajaihonpolgar.hu

A szerkesztőség a beküldött kéziratok rövidítésének és stílusztikai javításának jogát fenntartja!

Karácsony titka a szeretet titka

Binszki József plébános

■ Karácsony a nyugati civilizációhoz tartozó ember legszebb, legbensőségesebb, érzelmekkel leginkább telített ünnepe. Mindenki számára fontos, az életünk meghatározó része. Tartalmáról azonban ma már igencsak megoszlanak a vélemények. Egyre jobban elszakad sokak számára az eredeti tartalmától és gyökerétől, Jézus Krisztus születésétől.

Ideológiák befolyására volt már *fenyőünnep, az ajándékozás ünnepe, a szeretet ünnepe*. Újabb ideológiák nyomására Nyugat-Európa több városában nem állítanak már fenyőfát a főtéren. Az *adventi vásárt* átnevezik *téli vásárnak*. Talán egy éve történt egy francia kisvárosban: iskolás gyerekek egy kedves gyermekfilmet mentek megnézni a moziban. Amikor a pedagógusok ráébredtek, hogy a film tulajdonképpen a betlehemi történet egy parafrázisa, felháborodva leállították a vetítést, és kiterelték a gyerekeket a moziból.

A karácsony jelentése, tartalma, eredeti üzenete a szemünk előtt változik át valami mássá. A szeretet ünnepében még akár meg is nyugodhatnának a kedélyek, de ha kiveszszük belőle a valódi tartalmat, annak sem jósolhatunk hosszú esztendőket. A karácsony ugyanis elveszíti erejét, ha megfosztják valódi tartalmától.

Az igazi tartalma pedig abból jön, hogy „Isten meglátogatta az ő népét”, a Teremtő a teremtményét. Isten az ő Fiában kicsi gyermekként emberré testesült. Isten közeledésének a csúcspontja ez felénk. Ez, csakis ez teheti számunkra tartósan a szeretet valódi ünnepévé a karácsonyt. Enélkül néhány generáció alatt elveszítjük mindazt a gazdagságot, amit jelent életünkben. Enélkül a szeretetről beszélni csak üres és naiv ábrándozás lehet. Megszűnik a viszonyítási pont, amelyet Jézus születésében Isten érkezése ad, és akkor jön a fenyőünnep meg a téli vásár, a szeretetről pedig annyiféle felfogás és értelmezés létezik, amennyi ember van.

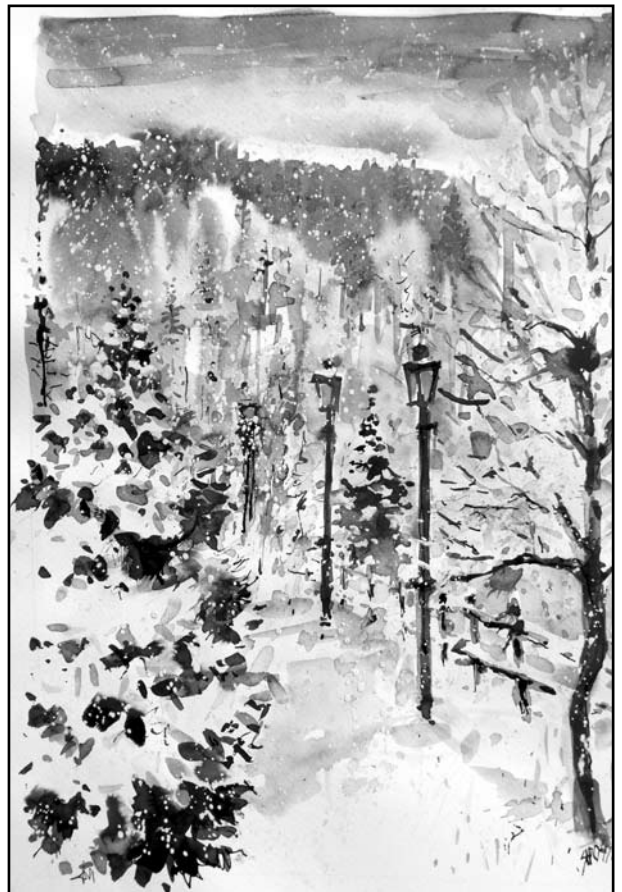
A szeretet közmegegyezéssel kialakított fogalma halott ötlet. Emberi ideológiák nyomására kialakított fogalma pedig diktatúra és lelki terror.

Ezekkel szemben áll a maga tisztaságában egy esemény: a betlehemi történet, egy születés, Jézus születése. Egy gyermek születése, amely egyszerre konkrétum és egyszerre meghívás, minden kényszerítő erő nélkül. Egy gyermek születése, amely megváltoztatta a világot. Amely ma is megváltoztat, ha valaki önként és szabadon csatlakozik hozzá.

A szeretetet „Isten hozzánk lehajló szeretete” alapozza meg a karácsony titkában, amely egy gyermek születésében valósul meg. Mert minden igaz szeretetben ez a lehajló szeretet valósul meg. Amikor kilépünk saját önzésünk zártágából, és „áthajolunk” a másik emberhez. Amikor képesek vagyunk feladni magunkból valamit a másikért. Ezt a gesztust maga Isten tette meg felénk előbb. Ez a lehajló gesztus a karácsony igazi tartalma, a szeretet igazi üzenete. Egyben meghívás és biztatás, hogy tedd meg te is! „Hajolj oda” a másik emberhez. Lépj ki önmagadból, győzd le önzésedet, és szeress ilyen módon!

Az első betlehemi éjszaka óta, amikor Isten Fia „lejött hozzánk”, a szeretetnek ez a lehajló valósága hív minket, tanít minket és szocializál minket évszázadokon átívelő erővel.

Így válik – így válhat – a karácsony mindannyiunk számára valóban a szeretet igazi ünnepévé!

Kép: Sipos Loránd

Kitérő – Utam Bajáról Lewisburgig

Emlékirat-mozaikok egy bajai származású emigráns életéből 3. rész

Francis Soges

Angolból fordította: Mayer István

■ **Velence**

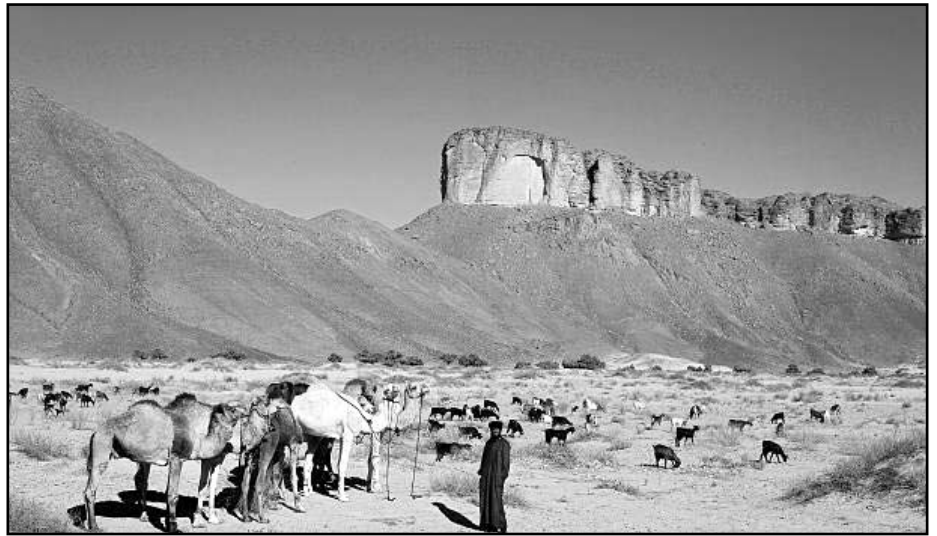
Azt hiszem, két napot töltöttem Velencében, ahol magamba szívtam a város művészeti kincseinek aromáját. Mivel még bőven benne jártunk a háborús utazási korlátozások időszakában, és szezon sem volt, turistahordák nélkül élvezhettem a nagyszerű látványosságokat. Ahogy jártam a várost, lenyűgözött a Szent Márk tér, a Szent Márk-bazilika, amely *Gabrielli* briliáns polifonikus mesterműveit ihlette és a Dózse-palota, ahol áhítattal álltam *Tiziano* óriási falfestményei és *Veronese* alkotásai előtt. Mindaddig csak olvashattam a művészettörténetről; akkor magában a művészetben merültem el. Több volt ez pusztán élvezetnél: hatalmas ugrást jelentett, hogy megértsem a művészi teremtőképesség korlátlan mélységeit.

Elsétáltam egy velencei üvegárut árusító üzlet mellett. Muranói termékek boltja volt; beléptem, hogy megcsodáljam a szépséges darabokat. Összefutottam egy németül beszélő, idősödő úrral. Nagy érdeklődéssel hallgatta, hogy Magyarországról, a Vasfüggöny mögül érkeztem. Nosztalgikusan mesélt nekem az Osztrák-Magyar Monarchia idejéről, amelynek Velence is része volt. *(Pontosabban 1866-ig Ausztriához tartozott, onnantól az Olasz Királysághoz csatolták – a szerk.)* Örömmel töltött el, hogy beszélhettem valakivel, akit nemcsak a nyelvtan, hanem a kultúra szintjén is megérttem.

Az úriembernek üvegfúvó üzeme volt Muranóban, a velencei üzletben saját termékeit árulta. Murano szigete Velencétől tízperces hajóút. Meghívott, hogy látogassam meg a gyárat. Hihetetlen lehetőség volt, de nem engedhettem meg magamnak ezt a luxust. (Évekkel később újra meglátogattam a boltot *Mamy*-val, amikor hazalátogattunk Kongóból. Az öregúr már nem volt ott. Vásároltunk néhány muranói terméket, amelyeket ma is őrzünk.)

■ **Milánó**

A következő vonat Velencéből Milánóba vitt, második éjszakai állomásomra. A rendelkezésre álló rövid időben figyelmemet a dómra és a *Sancta Maria delle Grazie* kolostorra összpontosítottam. A dóm, a világ egyik legnagyobb temploma, lenyűgöző volt. Az olasz gótika alkotása, csodásan harmonikus arányokkal és a francia katedrálisokat idéző szárnyaló magaslattal. Az egész templom fehér márványból épült, amely ragyogóan vissza-

A Tassili-fennsík Algériában

tükrözi az itáliai napot, ellentétben az északi gótika mészkőstruktúráival. Órákon át sétáltam a dómra a látvány által elvarázsolva. A kora délutáni órákban értem a *Sancta Maria delle Grazie* kolostorhoz, de elbarikádozva, romokban találtam. Mégis elszántam magam: bemegyek. Átmásztam a barikádon, és meglepődve vettem észre, hogy egy fal még áll a romok között. Ezen a falon rátaláltam látogatásom céljára, *Leonardo da Vinci Utolsó vacsorájára*. A sérült festményt elfakította a por, de e függöny mögül is hatalmas erővel szólított meg. Csak álltam, és könnyek lepték el a szememet. A pusztaszerencse (vagy isteni közbeavatkozás, mondhatnánk) folytán az *Utolsó vacsora* megmenekült, napjainkra visszaállították eredeti pompájába. Belső békével eltelve távoztam a *Sancta Maria delle Grazie*-től, s ezt a nagy műalkotásnak köszönhettem. A művet inspiráló Lélek örök lángjainak békéje volt ez. Örültem, hogy nem kaptak rajta, hogy tiltott területre léptem.

■ **1948. január**

Idegen országokban hamar honfitársakra találunk, akikkel ismeretséget köthetünk, szoros kapcsolatot építhetünk ki. Összebarátkoztam egy nagyjából velem egyidős fiatalemberrel, *Lászlóval*. *László* akkor már egy ideje Párizsban élt, és egy román üzletember asszisztenseként dolgozott. A budapesti benecéseknél tanult, ő lett a mentorom a „párizsi ifjak aranyéletéhez”. Megpróbáltuk tartalommal megtölteni nemzedékünk mentalitását, melyet a háborúk és a viszályok érzéketlenné és céltalanná tettek. Megvitattuk *Jean-Paul Sartre* egzisztencializmusának értékeit, *Henri Bergson* „duree” filozófiája pedig egész ge-

nerációkra hatást gyakorolt. Sok múzeumot is meglátogattam, kiemelkedett közülük a *Louvre*. A *Louvre* akkoriban nyitott és megközelíthető intézmény volt – különösen azzal összevetve, amivé mára a bejárat melletti új üvegpiramis és a tömeget ellenőrző eszközök révén változott. Jó néhány napot töltöttem a *Louvre*-ban, minden lehetséges részletét megpróbáltam felfedezni. A legelementárisabb hatással a *Szamothrakéi Niké* (a szárnyas győzelemistennő) és *Leonardo Mona Lisája*, a *Gioconda* volt rám. Egy ideig eksztatikus áhítattal szemléltem a szárnyaló-

A makondék sajátos szobrászművészete

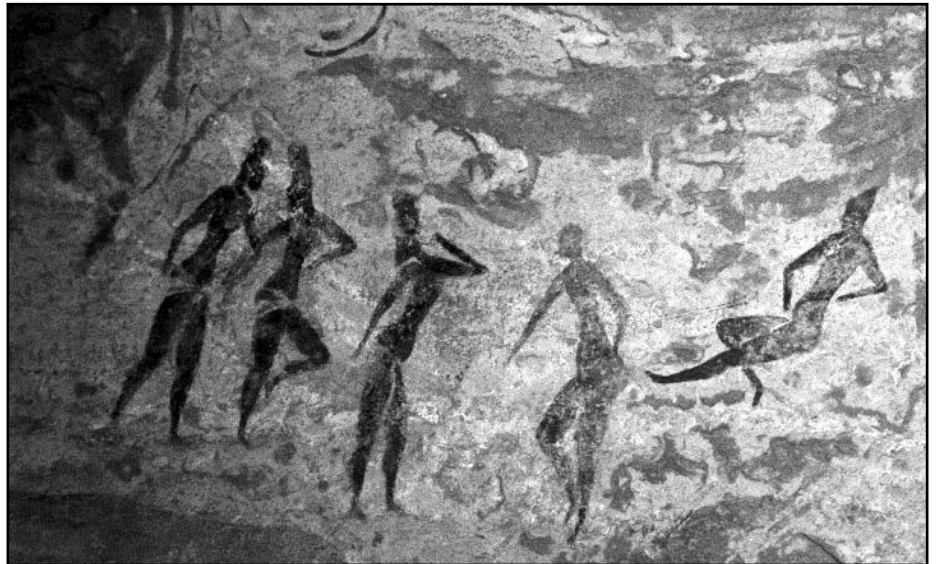
an dinamikus Szamothrakéi Nikét, egy nemes méltóságot sugárzó kor gyümölcsét. Elbűvölt, amint elmélyültem a Gioconda rejtélyes ábrázatában, amely egyszerre volt vonzó és tartózkodó. Az európai elme nagyszabású reneszánszának alkotása. Művészi tapasztalatok végtelen sorára tettem itt szert.

Ellátogattam a *Trocadero Múzeum*ba, ahol először láttam *Picasso*-festményt. Az én konzervatív magyarországi kulturális háttérrel nem volt könnyű befogadni *Picasso* nyakatekert formaművészetét. Ez a benyomásom megváltozott, amint szemtől szemben álltam a művész eredeti alkotásával, még azzal együtt is, hogy máris kezdtem elveszteni a dekadens Nyugattal kapcsolatos illúzióimat. *Picasso* csak ekkor lett számomra is nagy művész, aki absztrakt mélységével tükrözi vissza a kor szellemét.

Az ekkorra megfáradt, eltelt és intellektuálisan kimerült nyugati társadalom egyfajta erkölcsi tompaságban szenvedett, a művészet csak erős ingerekkel tudta megszólítani. A picassói torzított, de koherens kifejezőmód megdöbbentette és fel is rázta a Nyugat maradék művészet iránti fogékonyságát. *Picasso* a 20. század kezdetén divatos neoprimitivizmusra építette művésze egy részét. Később, már Afrikában élve, lenyűgözött a bantu népek valóban primitív művésze, a kifejezőmód, amely valóban vágyakozó lelkükből fakad. Nem ez a helyzet a nyugati neoprimitív művészet esetében. A neoprimitivizmus alapvetése hamis – hiányzik belőle az egyszerűség ártatlansága.

Bakuba harcós hagyományos öltözékben

A Tassili-fennsík világhírű sziklafestményei

1947: Kongó

Az út keresztelte a *bakubák* (*Kuba Királyság* vagy a *Bakubák Királysága* a *gyarmatosítás előtti időkben a mai Kongói Demokratikus Köztársaság területén szerveződött, virágkorát a 17-19. század között élő államalakulat volt, amely királyának uralma alatt 19 különböző etnikai közösséget egyesített magába – a szerk.*), egy jól szervezett, művészi beállítottságú nép királyságának egykori területét. A bakuba művészet rendezett geometrikus mintájú faragásairól nevezetes, továbbá a *Velours du Kasai* néven ismert rafiafüggönyökről. A királyság fővárosa *Mweka* volt. A város utcáit mértani pontossággal jelölték ki. A keresztződéseket *Velours du Kasai* táblák mutatják. Nagy, nyitott terület körül található a király udvartartásának és rezidenciájának épületei. *Mweka* építésze élesen eltér a többi törzs zömmel primitív falvaiétól. A bakuba kultúrát látva óhatatlanul az az érzés fogott el, hogy kellett lennie valamilyen kapcsolatnak, távoli hatásnak e hely és az ősi Egyiptom között.

1970: Tanzánia

Tanzániában lehetőségem nyílt megismerkedni a *makonde* törzs művészetével. Míg a kongói *bakubák* művészetében egy hierarchikus királyság képeződött le, addig a kelet-afrikai *makondéké*ben a szabad reszpublika szelleme. *Makondé*ban fedeztem fel a tiszta, egyszerű emberi öntudatra ébredés legerőteljesebb művészi kifejezőmódját. *Makonde* valódi; – a dekadens, mesterségesen összetakolt nyugati primitivista művészeti formák antitezise. Lelkesen kutattam minél több *makondei* szobor után a boltokban, műhelyekben és gyűjteményekben.

Rendszeres vendég voltam *Silver Sands*ben, egy kis üdülőtelen az Indiai-óceán partján, nem messze *Dar es Salaam*tól. Pompás

strandja volt. A jó *Misha Fainzilber* működtette a strandot, aki, mint neve is mutatja, egykori közép-európai zsidó volt, egy igazi jellem. Hihetetlen kagylógyűjteménnyel és válogatott *makondei* műkincsekkel rendelkezett, amelyekből kisebb múzeumot rendezett be. *Misha* támogatója volt a *Dar es Salaam-i makonde* művészközösségnek is.

1981: Djanet oázisa és a Tassili-fennsík

*Ghardai*ából *Djanetbe* utaztunk, járatunk végállomására. *Djanet* repülőtere mindössze egy kifutópályából és egy dűnék és sziklarakások között meghúzódó hangárból áll. *Djanet* létének alapját, mint *Ghardai*éét is, az oázis adja. Elvittek a szállodánkba, amely olyan volt, mint egy tábor veteményessel és virágágyásokkal. Lakosztályunk nem volt több egy szabadon álló zsúptetes pajtánál, szalmából készült falakkal, melyeken át lehetett volna kukucskálni a szomszédba. Izgalmasan egyszerű volt az egész.

Djaneti utunk fénypontja a *Tassili-fennsík*ra tett kirándulás volt. A kiránduláson kisebb csoportnyi turista vett részt. A vendégek között volt egy magyar házaspár is a lányukkal, aki nagyjából egyidős volt *Françoise*-zal. A pár Algírban dolgozott, az Algériának nyújtott magyar technikai segítségi program keretében. A férj fizikus volt, a jól megjegyezhető *dr. Marx György* névre hallgatott. Kísérők és teherhordó szamarakból álló csapat csatlakozott hozzá. (*Marx György 1927-2002; Kossuth-díjas fizikus, egyetemi tanár, akadémikus, az ún. leptontöltés felfedezője volt – a szerk.*)

Míg felértünk a fennsíkra, sziklák, kanyonok, csipkés kőhalmok, homokkitorések között haladtunk. A kilátás fantasztikus volt. Az út során letáboroztunk a „*guelta de Tamarit*”-nál (víznyerő helynél), amely matuzsálemi korú fájáról híres. A fa egy óriási ciprus, amely

magányosan áll a homokban azon korok tanújaként, amikor a Szahara még zöld volt. Tamaritról a *National Geographic Society* számos magazinjában láthatunk képeket. Egyes beszámolók szerint a fa már nem áll, áldozatul esett a modern idők szeszélyeinek.

A Tassili-fennsíkön egyedülálló sziklafestmény-gyűjtemény látható, talán a világon a legnagyobb. Csodálattal bámultuk a remekműveket. Eredetük máig ismeretlen, pedig több könyvet írtak róluk. Amit itt láttam, hamisítatlan művészet volt, az emberi lélek legmélyéről fakadó öröm kifejezése. Olyan művészet, amely reflektál a tudatos érzéklésre ébredésre, és kifejezi az észlelt világ-mindenséget.

A sziklahalmok lábánál ütöttünk táborot. Az éjszaka csipős, tiszta, csillagoktól szikrázó volt. Teljes volt a csend. Egy egyensúlyát veszítő homokszem is megzavarta ezt a siri csendet. Az egyik állomásunkon egy imahelyre lertünk. A helyen egy mecset körvonalait rakták ki kavicsokból a homokban, csodás megnyilvánulásaként a buzgóság erejének. Az ember végtelen sivatagi magánya a lélek túlradását hozza.

Egy helyen a sziklafal oldalán tál formájú mélyedéseket láttunk, amelyek arra ingerelték a vándort, hogy megpihenjen az árnyas oldalon. Egyszer délidőben fáradtan kinyújtóztam az egyik ilyen mélyedésben. Fölöttem ragyogóan fehér volt az ég, a táj kontúrjai élesek, az árnyak szilárdak, a levegő csendes volt. A természet pihent: behunytam a szememet, és elszundítottam. Egyszer csak kinyílt az elmém. Egy belső hang szólalt meg, betöltve a teljes csend kiváltotta érzékihiányt. Éreztem, hogy rendkívül tudatos állapotban vagyok, közel az ekstázishoz. Ötletek tömkelege söpört végig

az agyamon, hallottam legbenső önmagam hangját, a mindennapi létezés zaját kizárva. Ritka és csodás, a misztikushoz közeli spirituális élmény volt.

Nem véletlen, hogy az Isten, az egyetlen Isten történeti megjelenésének ideája, minden későbbi implikációval, a sivataghoz köthető. Az sem véletlen, hogy az animizmus, a mindent átható lélek koncepciója az őserdőhöz kapcsolódik. Az ember része a természetnek.

Egy délután Djanet környékén barangoltam, hogy meglátogassam a múlt egy másik emlékét, mégpedig a sziklafaragványokat (lapos domborműveket). A sziklafalakba itt-ott elefántokat, zsiráfokat és más trópusi állatfajtaikat faragtak. Rejtély a művészettörténészek és a történészek számára is, ki készítette őket. Amint az oszlopszerű sziklaalakzatokat néztem, éreztem, hogyan változik a látvány megvilágítása. Éles, kontrasztos élek mozgását láttam, észleltem, miként változtak és fejlődtek az alakok és színek, olyan változathatatlannal pontossággal, mintha egy titokzatos óramű irányította volna őket. A sivatagi táj kibontakozása elvezet az égi mechanika felfogásához, ahogy az ég szférái a tér és idő harmóniájában keringenek.

Visszafelé tettünk egy kirándulást teveháton (dromedáron). Mindegyikünk saját tevét kapott. Kis karavánunk állandó, kitaró tempóval hagyta el Djanetet. Elhagytunk egy helyet, ahol szertartásosan ölték le egy tevét. A rituálét imával kísérték. Lekötötték az állatot, hátrahúzták a fejét, és egy sebes pengemozdulattal átvágták a nyakát. A vér egy lyukba bugyogott. Karavánunk közömbösen haladt tovább, tevéink a legkisebb figyelmet sem szentelték rokonuk végzetének. Ebédidőben a sziklák árnyékában piknikeztünk.

Utóirat: Az orosz Távolság-Kelet varázsa (Egy utazás fénypontja, 1998. augusztus 4-20.)

A Vlagyivosztoznak otthont adó, természeti szépségekben gazdag földrajzi táj a Csendes-óceán mentén, az Aranyszarv-öbölnél található. Az öblön keresztül, elveszve az óceán párájában a megfigyelő láthatja a kínai partok vonalát. A szárazföld belsejéből kinyúló félszigetek az öblöt apró beltengerek mozaikjává alakítják, melyeken visszatükröződnek az óceánfelszín kék árnyalatai. Éppen ezek egyiken horgonyoztunk, csodáltuk a vízi világot, amikor egy tekintélyes méretű háromárbcos vitorlást pillantottunk meg. A hajó, amelyen egykor a büszke szovjet tengerészmatrózai gyakorlatoztak, dicsőséges idők maradványa volt.

Vlagyivosztokot 1860-ban, katonai támaszpontként hozták létre. A szovjet időben titkos, zárt város volt, egészen 1992. január 1-ig, amikor „megnyitották”. Vlagyivoszto belvárosa máig tükrözi a cári birodalomhoz köthető nagypolgári jellegét. Az akkori szép régi épületek vázai ma is állnak a pályaudvar szomszédságában. A város külterületei, a szovjet kori terjeszkedés termékei sivárabbak, ha nem éppen csúnyák.

Vlagyivoszto megtekintéséhez a legjobb kiindulópont a vasúti pályaudvar. Arról nevezetes, hogy ez a keleti végállomása a világ leghosszabb vasútvonalának, a Transz-Szibériai Expressznek. A vágányok előtti váróterem színpadias elrendezése a moszkvai metrórendszer grandiozitását idézi. 1956-ban a csarnokot és környezetét festményekkel díszítették, ezek jó példái a szocialista realista művészetnek. A mennyezet és a falak freskói, a „Nagy Anyaföld” alakjai: erős, boldog földművesek, munkások és katonák, akik bizakodva tekintenek a jövőbe,

A pályaudvar után a közeli Tengermelléki Határterület (*Primorszkij Kraj*) Szépművészeti Múzeumának szenteltük figyelmünket. Alig értünk a második emeletre, mindjárt földbe gyökerezett a lábam. Alig hittem el, mit látok. A falon egy Tiziano-kép lógott. A gyötördő arcú Mária Magdolnát ábrázolta, hosszú haja szabadon hullámozott. Úgy éreztem, a hónom alá tudnám kapni a festményt, a laza biztonsági intézkedések mellett elsétálhatnék vele. A múzeum személyzetét – zömmel idős hölgyeket – sok más oroszországi alkalmazotthoz hasonlóan fél éve nem fizették ki. Megtudtam, hogy a Tiziano Nagy Katalin gyűjteményéből származik, a szentpétervári *Ermitázs*ból került ide. A gyűjtemény egy részét a bolsevik forradalom után szétesztették az oroszgrészek között, így került a Tiziano-kép Vlagyivosztockba. ■

Djanet oázisa

160 éve hunyt el Mészáros Lázár hadügyminiszter

Sarlós István

■ Mészáros Lázár 1848-49-es tevékenységét történészek, katonák is részletesen elemezték, életének utolsó 10 évről azonban – az előzőekhez képest – kevés információt találhatunk. A temesvári csatavesztés után augusztus 14-én Kossuth Lajossal együtt elhagyta az országot. Az emigrációba kényszerültek csoportja folyamatosan foglalkozott, mindenki a saját belátása szerint próbált boldogulni az új helyzetben. Nagyon sokan az Oszmán Birodalomban maradtak, és beálltak a török hadseregbe. A magyar szabadság és függetlenség ügyéhez pártfogókat keresve a következő állomás Franciaország, majd Nagy-Britannia, végül az Amerikai Egyesült Államok lett. A csoportot belső viták is terhelték, a folyamatos foglalkozáshoz ez is hozzájárult. Amerikában nagy tisztelettel fogadták a magyarokat, ezért a legtöbben itt kezdtek új életet, földet szereztek, és farmerként dolgoztak. Mészáros Lázár Iowában telepedett le, saját birtokán gazdálkodott egykori katonatársaival. A sikertelen évek után 1858 októberében tért vissza Angliába Teleky Sándor ezredeshez.

Teleky Sándor kalandos életpályát futott be, itthon 1849-ben halálra ítélték, de megszökött, és követte társait az emigrációba. Angliában telepedett le, de itt sem talált állandó otthonra, 1856-ban feleségül vette Lord Langdale egyetlen lányát, de a házasságuk csak néhány évig tartott. 1858-ban Titley-ben lakott a család, amikor vendégségbe érkezett hozzájuk Mészáros Lázár Amerikából. Mészáros ekkor már beteg volt, 1858-ban tervezett őszi útja során – vélhetően életében utoljára – végig akarta látogatni az Európában élő magyar emigráció nagyobb központjait. A Titleyben lakó Teleky Sándorig jutott el. (Eywood és Titley egymást melletti aprócska falvak az angol-walesi határ mellett. A kérdéses birtok Titley-ben van, de a temető közös Eywooddal.) Magyarország első hadügyminiszterének haláláról így Teleky Sándor számolt be az emigrációban élőknek, az itthon maradotoknak és a családtagoknak. Alábbi levelét Nizzába írta Türr Istvánnak.

„Monsignore Stefano Türr, Nica (Piemont)... [olvashatatlan címzés]

Kegyed tisztelt sorait e perczben veszem, 's azonnal sietek válaszolni.

Mindenek előtt fogadja kegyes forró köszönetemet szíves megemlékezéséért 's elhunyt kedves barátom iránti hő érzelméért. Jól esik nekünk száműzötteknek tudni,

hogyan szerettél édes hazánkban, vannak még kebled kik emlékeiket őrzik és nem feledik el azokat, kiknek minden érzelmök a szent hon felé van irányozva. Fájdalmas részleteket kíván kegyed tölem tudni, de eszmervén a boldogúlnak kegyed iránti szeretetét szomorúan ugyan, de egész készséggel nyitom fel a sebeket, melyet a megholt bajnok, kit mindnyájan annyira tisztelénk halálával ejtett 's vigasztalja kegyed legalább azon tudat, hogy baráti karok közt szenderült át oda, hol a jövőt látja 's nincsen oka kétségbe esni. –

Amerikából, hol öt évet töltött, mind az egyesült-státusok polgárja érkezett gyengélkedő állapotban Liverpoolba ígéretét beváltandó anyósomhoz jött megírván előre érkezése napját, eleibe mentem, öt éve telt, hogy a jó öreg urat nem láttam 's örömmel lepettem meg, hogy ily hosszú távollét alatt nem változott, 's mindnyájan azt hívők, hogy a legjobb egészségben van. Hosszasan beszélgeték aznap együtt, igen eleven és nyugodt volt. – Másnap reggel bementem hálószobájába, 's akkor panaszkodott először, hogy 10 hónap olta gyengélkedő egészségbe van, 's hogy a testén lévő kelésekben nagyon szenved – 's szomorúan vevém észre, hogy a tegnapi estéli jó kinézése a láznak következése volt. – Néhány nap teltevel távozni készült, én kértem a további maradásra, de ő mindenáron menni akart, barátjait kívánta meglátogatni London, Bruxelles és Genfben; végre nőmnek sikerült őt rábírnia, hogy addig még egészen jobban lesz nálunk marad.

Orvost hívatánk, de az áleopathiában nem lévén bizalma – Londonba írt Dr. Roth homeopathhoz, ki orvosságot küldött, mivel maga betegek által el lévén foglalva nem jöhetett – később Liverpoolhoz [...]attunk egy homeopátát, kit dr. Roth ajánlott. Több napokig azon reménységgel biztattuk magunkat, hogy jobban van, – de csalódtunk, 's halálával elveszítetők Magyar-ország legbecsülete-sebb emberét. – Halála után az orvosok felbontották, azt találtak, hogy oly szívbetegsége volt, melyet nem lehetett meggyógyítani. – A szív fájdalom ha hosszasan tart halalos,

és ő már kilencz éve hogy földönfutó vala. Temetésére jobb barátjait meghíttuk Titleyben, az Oxfordi grófok sírboltjában nyugszik a példás becsületű polgár – sírja felett borostyánokat ültettünk – babérok árnyékolják sírját annak ki babérokat érdemelt! – Sírkövére angol és magyar fölrás van meczeve, egyszerű mint milyen ő maga vala szerény mint jelleme. –

Végrendeletét még Amerikából Genfben küldte – csekély vagyonkáját Katona Miklós volt segédének hagyta. – Irományait Muki Miklósnak – úgy tudom, hogy holmi apróságait jobb baráti közt emlékebe oszlandják – én holnap írok Genfben, hogy a kegyed számára – kit ő annyira szeretett, tarcsanak meg valamit emlékebe, 's nekem gondom lesz azt alkalmilag kegyednek kézbesíteni. Szíveskedjen kegyed kérem soraimra válaszolni, habár csak annyit, hogy levelemet kapta. S végre, ha barátnak részvéte 's a közös fájdalom enyhítő erővel bír, úgy vigasztalja kegyedet azon tudat, hogy az elhunyt barátai mint atyókat síratják – hogy porai habár idegen földön is nyugszanak, de vannak mégis olyanok, kik tisztelettel hajolnak meg a hant felett, mely egy nagy polgárak a testét földi. – És nekem ki őt annyira szeretve tiszteltem legyen még egyszer szabad kegyednek szíves részvétét megköszönni, 's kémi kegyeskedjen legőszintébb üdvözlését fogadni hű honfitársának Teleky Sándornak.”

A levelet Türr István továbbította Mészáros Lázár Bécsben élő testvérének, és ennek egy másolata érkezett haza, Bajára a teljes rokonságnak.

Mészáros Lázár végrendelete értelmében hamvait csak akkor hozhatták haza Magyarországra, ha szülőföldjéről az idegen katonaság kivonult. 1991. március 15-én ünnepélyes keretek között helyezték végső nyugalomra a bajai Szent Rókus kápolnában. ■

A tudatlanság és a felkészületlenség nagyobb kockázat, mint egy katasztrófa”

Dr. Bíró Tiborral a bajai vízügy megújulásáról, a helyi egyetemi kar szerepéről és jövőjéről

■ Két éve már, hogy a bajai közéletbe, köztudatba és közbeszédbe bevonult a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, ahová az egész országból érkeznek tanulni a fiatalok. A vízügyi képzés egyik fellegetvárának számító intézmény – kinőve a főiskolai kereteket – olyan életpályát kínál, amely biztos megélhetést jelent, hiszen a víz mindig essen-
ciális elemként lesz jelen, megóvása pedig alapvető feladat. Az egyetem dékánja, DR. BÍRÓ TIBOR nagy tervekkel érkezett Bajára, és bár ezek közül a legtöbb már sikeresen megvalósult, pihenésről szó sem lehet: újabb és újabb hallgatók toborzása, a képzés fejlesztése, az intézmény presztízisének további növelése a cél. Jelen interjúnkban az eddig megtett utat és a további terveket is áttekintettük.

Sándor Boglárka

– Mennyiben jogutódja az NKE Víztudományi Kara az egykori vízügyi főiskolának?

– Teljes mértékben. A bajai műszaki – való-
jában vízügyi – felsőoktatás 55 éves múlttal rendelkezik, és ezt az ágazat jól tudja, hiszen a vízügyi dolgozók közel 70 százaléka itt szerezte az első diplomáját. Kalandos utat járt be az intézmény. Megélt több hőskorszakot nagy hallgatói létszámmal, remek oktatói gárdával, ugyanakkor viszont több intézményhez is tartozott az évtizedek során. Ez nem túl szerencsés, mert instabilitást eredményez, ha néhány éven belül egymást érik az átszervezések. Az utolsó etap az volt, amikor 1996-ban összevonták a pedagógusképzéssel, hogy egyáltalán fennmaradjon az intézmény: így jött létre az Eötvös József Főiskola. Most azonban remélhetőleg révbe ért a bajai vízügyi felsőoktatás. A két műszaki jellegű intézet, illetve a hozzá tartozó funkcionális humán erőforrás teljes egészében beolvadt a Nemzeti Közszolgálati Egyetembe, és önálló karrá alakult át. Egy karnak pedig másként néz ki a szervezeti felépítése, más bizottságok, más tanács, más egységek jönnek létre, ha azonban a képzési magot, amely főként az oktatókat jelenti, valamint a képzési infrastruktúrát, a campust és a gyakorlóhelyeket nézzük, ezek mind átkerültek. Ezért a jogutódlás eléggé tisztázott. Azt gondolom, egyfajta vargabetűt jelentett, amikor nemcsak műszaki képzés folyt itt, hanem szélesebb diszciplína. Az itt dolgozó kollégák az EKF-korszakokra is sikeres, nyugodt időszakként tekintenek, annak ellenére, hogy pl. az építőmérnöki karra felvett és végzett hallgatók létszáma folyamatosan csökkent, és végül ez lett a változtatás egyik fő indítéka.

– Mennyi tudott az intézményről, mielőtt idekerült? Milyen érzésekkel vette át a vezetést?

– Sokat tudtam róla, és sokakat is ismertem itt, hiszen a vízügyi felsőoktatásban vagy a vízgazdálkodásban dolgozó emberek ebben az országban nagyrészt ismerik egymást. A bajai vízügyi felsőoktatás pedig híres, mindenhol ismerik az országban. Aki bármilyen módon kapcsolatban van a vízgazdálkodással, az pontosan tudja Baja funkcióját, jelentőségét. Megtisztelő volt számomra idekerülni. Többször jártam itt előzőleg is, és pontosan tudtam, mit vállalok, mi az oktatási funkciója ennek a helynek.

– Milyen állomásokat járt be a pályáján Baja előtt?

– Debrecenben végeztem, a debreceni egyetem mezőgazdaság-tudományi karán dolgoztam, amelyet többször is átneveztek. Onnan kerültem át 14 év után, 2009-ben Gyöngyösre, a Károly Róbert Főiskolára, ahol fél év múlva az egyik kar dékánja, három évvel később pedig az intézmény tudományos rektorhelyettese lettem. Innen hívtak át 2014-ben a Szent István Egyetemre, annak a Békés megyei karát vezettem előbb dékánhelyettesként, majd dékánként. Onnan hívtak át a Közszolgálati Egyetemre 2016 végén, majd 2017. február 1-jével, a kar megalakulásától fogva lettem előbb megbízott, utána pedig kinevezett dékán. Harmadik felsőoktatási intézményben vagyok már dékán, és a negyedikben tevékenykedem. Ez egyfajta felsőoktatási menedzsmenti munka.

– Milyen céljai vannak az embernek, ha átveszi egy felsőoktatási intézmény vezetését?

– Jól akarja tenni a dolgát, bizonyítani akar. Nyilván megtartva az elődök eredményeit, a tradíciókat, de mindig fejlődve, előre tekintve. Szerintem ez a normális vezetői hozzáállás. Ilyenkor az első év a legpörgösebb és a legnehezebb is, főként egy új kar esetében, hiszen korábban már meglévő, működő karokat igazgattam, nem kellett struktúrát kiala-

Dr. Bíró Tiborral

kítani. Itt azonban a teljes struktúrát újonnan kellett megteremteni, a funkciókat rendesen ellátni, ami nem könnyű feladat. Az első év az integrációé volt, de már párhuzamosan hozzákezdünk az itt dolgozó kiváló kollégákkal azoknak a céloknak a megvalósításához és az eszközrendszer kialakításához, amelyek a hosszú távú terveinket majd sikerre viszik. Ezek a célok: a hallgatói létszám növelése, az oktató kollégák minősítésének javítása, a kutatási potenciál növelése, még jobb oktatási infrastruktúra kiépítése. Ezzel pozicionálnánk a bajai víztudományi kart, még jobban elhelyezve a hazai és nemzetközi felsőoktatás térképén. Még a második évben is érezhető a komolyabb lendület, utána már kezdődik egyfajta rendszerbeállítás, amikor már rutinból is mennek a feladatok. Ez a legveszélyesebb szakasz, nagyon fontos, hogy ilyenkor új kihívásokat keressünk. Most épp ebben a fázisban tartunk, hiszen február 1-jén lesz két éve, hogy működik a kar. Amit a kezdeti időszakra elterveztünk, az nagyjából meg is valósult, illetve jó irányba haladnak a folyamatok. Nem lenne szabad türelmetlennek lenni, én mégis sokszor küzdök ezzel, hiszen az idő ellenünk dolgozik. Nagy a rendszer tehetetlensége, hiszen be kell iskolázni, felvenni a diákokat, a tanulást biztosítani, az ágazatban elhelyezni a végzeteket: ezeket a folyamatokat nem lehet elég korán elkezdni. Folyamatosan növelni kell a hallgatói létszámot, hiszen ez újabb hallgatókat generál, ezáltal keresetté, jó nevévé válik az intézmény. Most jutunk el a második beiskolázási periódusunkig, elindítottuk a doktori képzés folyamatát, befejeztük az integrációt. Jövő év elejére pedig már meg kell hogy fogalmazzuk az újabb kihívásokat, amelyek miatt nem hagyhatom, hogy alábbhagyjon a lendület. Ez a vezetői filozófiám.

– *Körvonalazódnak már az új ötletek?*

– Több is. Az ágazat kutatási kapacitása eléggé visszaesett az elmúlt 20 év során. Ez történelmileg alakult így, hiszen az ágazatban és a kutatói hálózatokban is sok átalakulás történt országos szinten. Egyik vágyam, hogy ezeket a K+F szolgáltatási feladatokat, amelyek iránt az ágazat igényt formál, fejlesszem. Jelentős számú fiatal került be a katonai műszaki iskola doktori képzésére. A témaválasztásuk már megtörtént, kutatási tevékenységük most kell majd termékeny fázisba érjen. Ez a vezető oktatóknak, nekem és a kollégáimnak is nagy kihívás. Földrajzilag távol vagyunk Budapeستől, a témák nagy része azonban a környékhez kapcsolódik, illetve számos ágazati ember is beiratkozott, akik hozzánk kötődnek a doktori képzésen keresztül. Ez most nagy kihívást jelent a doktori iskolában tanító és témavezető szakemberek számára. Most kezdődnek bizonyos pályázati fejlesztések beindításai is, például eszközbeszerzések, fizikai kis mintalabor megépítése: ezek mind az oktatást és a kutatást szolgálják, megfelelő minőségben. Beiskolázás terén is keressük az új kihívásokat, hiszen jelenleg egy bizonyos bázist értünk el, de keressük az újabb csatlakozó területeket, amelyek valamilyen formában érintettek a vízgazdálkodásban. A vidéki felsőoktatásnak mindig is jellegzetessége volt a levelező munkarendben történő képzés. Nálunk is legalább annyi – vagy valamivel több – levelező hallgató tanul mint, ahány nappali képzésben vesz részt, és ezen a területen még látunk potenciált. A már feltárt területeken pedig újabb erőfeszítéseket teszünk, hogy tartósan növelni tudjuk a hallgatói létszámot. Szeretnénk tovább építeni a kar arculatát is, ehhez persze szükséges volt, hogy az akkreditáció maradéktalanul végbe menjen, legyen egy stabilizációs folyamat. Nagy örömeinkre hiba nélkül átmertünk a Magyar Akkreditációs Bizottság minősítésén, dicsérettel kaptuk meg öt évre az akkreditációt, mert biztosítékát látták, hogy a jövőben is

meg fogunk felelni az oktatási és kutatási feladatoknak. Ettől persze még nem dőlhetünk hátra, hiszen a felsőoktatási akkreditációnak az is lényege, hogy fejlődési képet mutasson: csak előre lehet menni.

– *Milyen további terveik vannak?*

– Szeretnénk ösztöndíjprogramot indítani a vízügyi ágazatban. Fontos, hogy akik nálunk végeznek, elsősorban építőmérnöki szakon, azok az ágazatban valóban tartósan, életpályaszerűen meg tudjanak maradni. A program az ágazathoz kötődik, a szakmai koordinációját pedig mi végeznénk. Ez a hozzánk járó hallgatók számára folyamatos anyagi támogatást jelent, ugyanakkor segíti a hallgatói létszám növekedését, az ágazatnak pedig egyfajta biztonságot ad. Szorosan együttműködünk a tizenkét területi igazgatósággal és az országos vízügyi főigazgatósággal, közösen végezzük a beiskolázást, ezzel kapcsolatban már ki is alakult egyfajta rutinunk, de folyamatosan gondolkodunk új elemeken is, ezeket már jövőre be is akarjuk vetni.

Nagy kihívás a hallgatói létszám stabil növelése annak tudatában, hogy a gimnáziumi érettségivel rendelkezők száma várhatóan csökkenni fog, mivel sokan a szakképzés irányába mentek el. Bízom azonban abban, hogy a vízügyimérnök-képzés mindig ott lesz a legkeresettebb szakok között. Sok szakma meg fog szünni a következő évtizedekben, a technológiai fejlődés teljesen átalakítja a munkaerő-piacot és az ehhez kapcsolódó szakstruktúrát, de a víz mindig kulcselem lesz, ez pedig hosszú távon a legértékesebb mérnökökké avanszálja a végzeteket.

– *Mekkora jelenleg a hallgatói létszám?*

– Idén 116 hallgatót vettünk fel az első évfolyamra, előző évben ez a szám 56 volt, tehát elmondható, hogy több mint száz százalékos a növekedés. Persze, előfordul lemorzsolódás is, valaki meggondolja magát, pl. nem bírja a mechanika tárgyat. A mérnöki pálya nem könnyű, de megéri végigszenvedni a „húzóssabb” tárgyakat is, hiszen ezek a fiatalok, akik nálunk végez-

– *Milyenek az intézmény külföldi kapcsolatai?*

– A fejlődő országokra fókuszálunk. Több-ször is szerveztünk már számukra szakmai tanfolyamot itt, Baján. Jártak nálunk nigériai középvezetők, akik felnőttképzésben vettek részt, legutóbb pedig épp Szudánból jöttek. Stratégiai célunk olyan tanfolyamok szervezése, amelyek egy adott szakterületen belül – ez lehet vízrajz, hordalék vagy vízi közmű – megcélazzák a nemzetközi közönséget. Természetesen vannak Stipendium Hungaricum-, illetve Erasmus-ösztöndíjas diákjaink is, az oktatás nálunk nemcsak magyarul, hanem rájuk is gondolva angolul is folyik. Kutatási oldalon főként a határ menti együttműködések erősek nálunk. Jelenleg is épp egy nemzetközi árvízvédelmi szakmérnöki tanfolyam előkészítésén dolgozunk, egyeztetve a szerb kollégákkal. A határokon átnyúló vízgazdálkodási projektünk vizes élőhelyek, tavak vízháztartásával foglalkozik, sőt, Izraellel is van közös pályázatunk. A kar méretéhez, potenciáljához képest erős nemzetközi relációkkal bírunk.

– *Mi az a plusz, amivel ide lehet csalogatni a diákokat?*

– A víz. Két olyan felsőoktatási intézmény működik az országban, amely komolyan foglalkozik vízgazdálkodással a műszaki-hidrológiai oldal tekintetében. A vízzel mint környezeti elemmel minden felsőoktatási intézmény foglalkozik, de az infrastruktúrára vagy a vízi létesítményekkel kapcsolatos ismeretekre alapvetően két intézmény fókuszál. Ezt senkinek nem kell bizonygatni, a szakmában közzismert tény. Fontos azonban, hogy a leendő hallgatóink is tudják ezt, megértsék a víz fontosságát, hogy miért lesz annak kulcsszerepe, aki mérnöki szinten ért a vízhez. Egyébként indul egy új MSC-szak, amely engedélyezett alatt van, és vízdiplomáciával foglalkozik. Budapesten a Fenntartható Fejlődés Tanulmányok Intézetéhez köthető a vízdiplomácia, vízpolitika kérdésköre. A szakot kifejezetten külföldi hallgatók számára indítjuk, idegen nyelvű képzésként. Nagyon jó a nemzetközi kapcsolati rendszerünk, azokat az oktatókat tudjuk egy helyre fókuszálni, akik ebben az ágazatban a legjobbak, és erre hatalmas az érdeklődés. A képzés alapkérdése az, hogy határzvezek mentén hogyan kell kezelni egy vízmegosztási kérdést vagy konfliktust, hogyan lehet hosszú távon kialakítani térségek, kontinensek vízstratégiáját. Be lehet majd jutni műszaki területre, de a társadalomtudományok, közigazgatás vagy közgazdaság-tudomány területéről is. Lényeges, hogy minél több MSC-szakunk legyen, ugyanis a bajai felsőoktatást annak idején üzem-mérnök-képzésre fejlesztették ki, felsőfokú technikumként működött, ebből lett főiskola. Addig működött így, amíg

Dízdoktori cím átadásán

akik nálunk végeznek, tervezői jogosultságot kapnak. Olyan mérnököket nevelünk, akik a jövő infrastruktúráját fogják kiépíteni nemcsak országos, de akár világszinten is. A magyar építőmérnökök nagyon híresek a világban, főként a vízügyi ágazatban értek el kiemelkedő eredményeket, és igen jó szakmai hírnévnek örvendenek.

a felsőoktatás át nem tért a bolognai rendszerre, amely két ciklusra épül: a BSC-re (alapképzés) és az MSC-re (mesterképzés), innentől az uniformizálás miatt Baja is egy volt a sok vidéki főiskola közül. Úgy tudott megmaradni, hogy az építőmérnöki képzésre fektette a legnagyobb hangsúlyt, illetve új szakokat is indított hozzá, pl. a környezetvédelem területén. Következő kihívásaink között szerepel, hogy két mérnöki MSC-szakot is indítsunk, ami legalább két éves folyamat. Úgy érzem, a vezető oktatói utánpótlást addigra biztosítani tudjuk, tehát be lehet nyújtani a szakindítási kérelmeket. Erősíteni szeretnénk vízgazdálkodási oldalról a mezőgazdasági vízgazdálkodást is, ez egyrészt a síkvidéki vízgazdálkodásra és öntözésre, valamint a halastavak kérdésére fókuszál, ami nagyon frekvenciált kérdéskör lett az országnak. Az aszálystratégiának is részét képezi, és mi ezen a területen jók vagyunk, jó eséllyel tudunk mesterképzést indítani. A környezetmérnöki képzésünknek sincs jelenleg folytatása, ehhez is szeretnénk mesterképzést indítani. Tény, hogy akik nálunk végeznek alapszakon, nagyon keresik a lehetőségeket, és itt szeretnének tovább tanulni. Erre eddig főiskolai szinten nem volt lehetőségük, egyetemi karként azonban más a helyzet. Igaz, hogy ehhez fel is kell nőni, és idő kell hozzá. Nagy kihívás a mesterképzés megteremtése, de persze ebbe csak úgy érdemes energiát fektetni, ha meglesz hozzá a hallgatói bázis is.

– *A jelenlegi hallgatók honnan érkeznek leginkább?*

– A specifikusságunk miatt egyértelmű, hogy országos a beiskolázási bázisunk. Ahol valamilyen vízgazdálkodási, vízügyi vagy környezetvédelmi jellegű szakképzés folyik, onnan jönnek nagyobb számban a diákok. Legalábbis eddig így volt, de ebben most területileg és szakmailag is látunk változást. Eltolódott az arány, bár a középfokú oktatásban is komoly változások mentek végbe. Épp ezért a növekvő hallgatói létszámunk nagy része már nem vízügyi szakközépiskolából érkezik. Most talán egyetlen olyan megye van, ahonnan nem érkezett hallgatónk. Tradicionálisan sokan jönnek Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből, mivel a nyíregyházi szaktudományi középiskola nagyon erős, és oda szívesen vissza is mennek. Az is látszik, hogy Bács-Kiskun megye szerepe erősödött, ami annak is köszönhető, hogy a diákok és a szülők számára egyre fontosabb lehet a földrajzi távolság. Mi állandóan figyeljük a változásokat, és ki is kérdezzük a hallgatókat arról, miért jöttek ide, miért választottak éppen minket. Szerencsére olyat sosem mondanak, hogy azért, mert valakinek épp nem volt ennél jobb ötlete vagy lehetősége. Akik jönnek, azok vagy a nyílt napon, vagy az iskolalátogatások

Fontos a jelenlét a város vízügyi életében

során, vagy a közösségi oldalunkon olyan információhoz jutottak, hogy vonzza őket ez a szakma, és úgy látják: az építőmérnöki szakma és a vízgazdálkodás biztos megélhetést, valamint hosszú távon prosperáló, megbecsülést jelent. Másfél éve elkezdtük a bázisközépiskolai rendszer kiépítését, legszorosabb a kapcsolatunk a Szent László ÁMK-val, hiszen ők a bajai középfokú vízügyi képzés jogutódjaként működnek. Folyamatosan támogatjuk egymást, részt veszünk egymás rendezvényein, nagyon jó szimbiózisban tudunk működni, és ennek már az eredménye is látszik. Korábban ugyanis nem volt jellemző, hogy ennyi bajai hallgató vegyen részt a képzésünkben. Minden hallgatónak örülünk, de a bajaiaknak különösen, mert fontos, hogy a térség elfogadjon bennünket, úgy tekintsen ránk, mint minőségi, jó szakmát biztosító intézményre, és a lakosság legyen büszke arra, hogy a városban egyetemi kar működik. Mi nem élünk elefántcsonttoronyban, fontos, hogy közvetlen viszonyban legyünk az önkormányzattal, a helyi szervezetekkel, intézményekkel, nyitottak vagyunk minden és mindenki felé, hiszen az a jó, ha minél többet tudnak rólunk.

– *Hogyan látja az intézmény szerepét a városban belül?*

– Fontos a társadalmi szerepvállalás. Minden rendezvényünk nyitott a város felé, valamint mi is részt veszünk a városi eseményeken. A Kutatók éjszakája tipikusan olyan esemény, amikor szeretettel fogadunk mindenkit, és megmutatjuk, hogyan dolgozunk. Harmonikus a kapcsolatunk az önkormányzattal, fontos, hogy úgy tekintsenek ránk, mint a város szellemi potenciálját növelő tényezőre. Ha itt erős kar működik növekvő hallgatói létszámmal, az a városnak mindenféle tekintetben jó, az igénybe vett szolgáltatások révén is többletet hoz. Számos célirányos tanfolyamot tartunk,

amelyekre az ország minden zugából jönnek érdeklődők, a kollégiumunk egyfolytában telt házzal működik. Aki idejön, az elviszi a város jó hírét. Mi is mindenhol ott vagyunk, mindenben részt veszünk, csapatokat állítunk ki a kolbászfesztiválon, a halfőzön nagy standdal képviseljük az intézményünket, de sportversenyeken is lehet velünk találkozni. Kitorési pontként lehet minket kezelni. Az a műszaki tudományág, amit ide be tudunk hozni, és a Nemzeti Közszolgálati Egyetem doktori iskoláján keresztül tudunk fejleszteni, komoly szellemi potenciált teremt. Azon vagyunk, hogy az ehhez szükséges életfeltételeket megteremtjük a jövő kutatóinak, olyan környezetet kínálva, ahol alkotni, kutatni, haladni lehet. Ehhez biztos, szerethető intézményt kell kialakítanunk, ahová szívesen jönnek fiatal kutatók, akár csak egy-két évre ösztöndíjjal, külföldről is, illetve idősebb kutatóknak is szeretnénk ösztöndíjukat kidolgozni, hiszen ez a környezet mindenféle kutatáshoz ideális helyszín.

– *Hogyan látja a jelenlegi bajai vízhelyzetet, kap-e ezzel kapcsolatos kérdéseket?*

– Bármikor szívesen elmagyarázom az egész folyamatot, ha kérdezik: hogy ez mennyire természetes jelenség, és minek köszönhető. Szívesen válllok szerepet a folyamat bemutatásában, hiszen fontos tudni, hogy ezért mennyire felelős az ember. Tisztázni kell a fogalmakat, úgy adva át, hogy mindenki megértse. Természetes, hogy ez központi kérdés egy vízparti városban, hiszen itt sok minden függ a vízállástól. Bárcsak még jobban meghatározná a város gazdasági teljesítőképességét! De mindenképpen jó, hogy a lakosság ennyit foglalkozik a víz helyzettel, mert a közöny a legrosszabb. Mi szívesen állunk rendelkezésre, ha bárki kérdéssel fordul hozzánk. Tartunk ebben a témában rendezvényeket, konferenciákat is, amelyekre nemcsak

szakmai vendégek jönnek el. Az elmúlt tíz év legjelentősebb települési csapadékvíz-gazdálkodási konferenciáját Baján tartottuk, de árvízvédelmi, folyógazdálkodási, belvízvédelmi, öntözési konferenciát is szervezett a kar, a legkiválóbb szakelőadók részvételével. Ezt a fajta érzékenyítést, tudományos felvilágosítást is vállalnia kell az egyetemnek.

– *Mi várható a jövőben vízügyi szempontból?*

– A szélsőségek növekedésére számítunk. Ebben már nincs vita a szakmában. Fel kell készülnünk erre, és ez nagyon komoly kihívásokat jelent a területi és a települési vízgazdálkodásban. Árvízvédelem területén a differenciált biztonság fogalmkörét kell bevezetnünk, a nagyvízi medrek vízvezető képességét kell javítanunk. Mindenkit érdekel, mi lesz az árvizekkel, illetve mekkora aszályok várhatók. A magyar vízügyi ágazat reálisan látja a helyzetet. Amikor azt gondoltuk, hogy a töltéseinket sikerült kiépítenünk, akkor az utóbbi évek nagy vízei és az extrém vízállások alapján számított mértékadó árvízszintek megmutatták, hogy a töltéseink elvárt kiépítettségét még harminc-negyven éven belül se fogjuk elérni. A vízügy olyan differenciált biztonságot fog kialakítani, amely a lakosság számára megnyugtató, egyben az államra háruló költségvetési teher még elviselhető. Látjuk a folyamatokat, a kockázatok minden területen növekednek. Nem lesz tíz nyugodt évünk, sőt talán egyetlen olyan év se lesz, hogy ne forduljon elő semmi rendkívüli. Szükségessé válik olyan hidrotechnikai eszközök alkalmazása, amelyekről most úgy gondoljuk, hogy talán el tudjuk kerülni. Az ország jelentős része mezőgazdasági terület, kiváló minőségű talajjal: ezeken az

öntözésfejlesztést végre kell hajtani. Ez is nagy feladat. Viszonylag jó ütemezése van, itt 20-30 éves távlatokról beszélünk, amikor a vízgazdálkodás területén látható fejlesztések mennek végbe. A települési vízgazdálkodásban a nagy intenzitású záporok mértékének és gyakoriságának növekedése, amelyekkel ezelőtt 10-20 évvel nem találkoztunk, teljesen új, kész helyzet elé állít minket. Más szemlélettel kell kezelnünk mindent a vízvezetés területén is, fókuszálnunk kell a víz-visszatartásra mind települési, mind területi vízgazdálkodásban. Ez azért is lényeges, hogy a helyi vízkároktól meg tudjuk óvni a településeket, mert a hirtelen megjelenő víztömegek egyre nagyobb problémákat okoznak. Minél inkább tudjuk késleltetni a vizek összegyűlését, a nagy intenzitású események annál jobban kezelhetők. A lakosságnak azonban arra fel kell készülnie, hogy a szolgáltatás biztonságát a települési vízgazdálkodásban nem lehet biztosítani a jövőben, mert nem tudjuk megbecsülni a nagycsapadék mértékét és intenzitását. A meteorológusok, éghajlatkutatók se tudják, ezért ezt a fajta szolgáltatási biztonságot elveszítjük a klímaváltozással. Biztonsági tartalékokat kell kiépíteni, amennyire egy-egy település szerkezete engedi. Az árvíz területén a százéves rekordok folyamatosan megdőlnének, és nem tudjuk megmondani, milyen szélsőségekre számíthatunk még. A kockázatkezelésre a legjobb tudásunk szerint készülünk fel úgy, hogy az emberi életet és a vagyont maximálisan tudjuk védeni. Mindezt azonban a társadalomban is tudatosítani kell, fel kell készíteni az embereket, hiszen a tudatlanság és felkészületlenség nagyobb kockázatot jelent, mint maga az esetleges katasztrófa. ■

Online előfizetési lehetőség!

Tisztelt Olvasónk!

Szívesen olvasná vidéken lapunkat, de sokallja a postaköltséget? Külföldön sem szakadna el a Bajai Honpolgártól? A jövő évtől van megoldás!

A 2019-es naptári évtől lehetőséget biztosítunk lapunk online előfizetésére is. A szolgáltatást igénybe vevők webböngészőjük segítségével a világ bármely pontjáról már a megjelenés napján hozzáférhetnek aktuális számunk teljes tartalmához. Ehhez csupán annyi kell, hogy a kedvezményes **5 000 Ft-os** előfizetési díjat befizessék a Bajai Honpolgár Alapítvány számlaszámára (az Alapítvány számlaszáma: **OTP BANK NyRt. Bajai Fiókja 11732033 20030119**), majd a befizetést igazoló csekkszelvény vagy a banki utalást igazoló kivonat másolatát e-mailen juttassák el az **elofizetes@bajaihonpolgar.hu** címre.

A befizetési díj jóváírását követően e-mail címükre elküldjük jelszavukat (ezt később tetszőlegesen megváltoztathatják), és e-mail címük, valamint a jelszó megadását követően honlapunkon (**www.bajaihonpolgar.hu**) keresztül már hozzá is férhetnek minden lapszámhoz.

Honlapunkon jelenleg kísérleti mintaszámot tekinthetnek meg, amelyen tesztelhetik szolgáltatásunkat. Amennyiben hibákat tapasztalnak, kérjük, jelezzék azokat a fent megadott e-mail címen. Kérdéseiket, javaslataikat egyaránt szívesen fogadjuk.

A Bajai Honpolgár szerkesztősége

A Bajai Honpolgár Alapítvány támogatói 2018-ban

- Alsó-Duna-völgyi Vízügyi Igazgatóság
- Antal Pincészet, Antalvin Kft.
- Arculat Nyomda Kft.
- Baja Város Önkormányzata
- Bajai Szent Rókus Kórház
- Bányai Júlia Szakképző Iskola
- Bátmonostor Község Önkormányzata
- Csontos Attila
- Délicity Bútor Zrt.
- Duna Wellness Hotel
- EMEL Kft.
- FORINT-Soft Kft.
- Gáborik Zsuzsanna

- GTKB Ganz Transelektro Kft.
- Göldner Tibor mestercukrász
- Koch Borászat
- Mogyi Kft.
- Dr. Péterfi Tamás
- Rita Virág Bt.
- Dr. Sümegi József

**Köszönjük mindannyiuk
szíves támogatását!**

**Segítsék lapunk megjelenését
2019-ben is!**

A Bajai Honpolgár

friss számai városunkban jelenleg az alábbi helyeken vásárolhatók meg

Ady Endre Városi Könyvtár

Munkácsy Mihály utca 9.

BÓNUSZ ABC, Vöröskereszt tér 1.

CBA Belvárosi ABC, Eötvös utca 1.

CBA Delta Market,

Szabadság utca 44.

Cserba Optika,

Batthyány Lajos utca 18.

Líra Könyvesbolt, Déri Frigyes sétány 5.

Nagy István Képtár,

Arany János utca 1.

Sirály ABC, Sirály utca 4.

Tourinform Iroda,

Baja Marketing Kft.,

Szentháromság tér 11.

Gazdabolt Piacsamok

XII. Károly, „a vasfejű” svéd király

Kenyeres Zsolt

■ 300 éve, 1718. november 30-án halt meg korának egyik legérdekesebb személyisége, akit *Észak meteorjának* és *Észak oroszlánjának* is hívtak. Birodalmat örökölt, ám amikor meghalt, annak már csak romjai maradtak. Sok történész a svéd nagyhatalom tönkrevőjeként tekint rá, mások a nagy hadvezért látják benne.

1682-ben született, apja, *XI. Károly* viszonylag nagy kiterjedésű országot hagyott rá, mely a mai svéd területen kívül magában foglalta még a balti térséget (észti, lett, litván területeket), a mai Finnországot, illetve a mai északnémet és lengyel partvidék nagy részét (Bréma, Verden) is. A svéd birodalom jól szervezett, 110 000 fős hadserege 1679 után komoly háborúban nem vett részt, *XI. Károly* igyekezett kimaradni minden háborús kalandból, mert látta birodalma gazdasági, demográfiai és geográfiai gyengeségeit. A svéd állam szomszédaihoz képes kis lélekszámú (2,5 millió fő), szerény gazdaságú (csak vas- és rézexportja volt jelentős) és szétszórt elhelyezkedésű volt. Ellenfelei – szomszédai – az 1690-es évek végén szemet vetettek a tengeren túli területekre, és szövetségek ezek megszerzésére. Az orosz-lengyel-dán koalíció (benne *I. Péter* cárral és *II. Erős Ágost* lengyel királlyal, egyben szász választófejedelemmel) elsőprő fölényben volt az 1697-ben trónra lépő új uralkodóval szemben. *XII. Károly* nem számíthatott külső szövetségesre, mindössze a tengeri hatalmak (Anglia, Hollandia) támogatták a

tengeri hadműveletekben a háború, gazdasági érdekeik okán.

XII. Károly személyiségével viszont ellenfelei nem számoltak. Keménykezű, céltudatos, határozott egyéniség volt, példaképei a viking hősök, illetve *Nagy Sándor* voltak. Már 12 éves korától a vadászat (medvére pusztán késsel) és a lovaglás volt a legfőbb szenvedélye, a fizikai nehézségekre kihívásként tekintett, szinte kereste a veszélyt. Jellemző volt rá a lovagias viselkedés mind a magánéletben, mind a politikában; egy olyan korban, amelyben a gátlástalan, köpönyegforgató politikusok voltak a sikeresek. A „Vasfejű” nevet azért kapta, mert elhatározásaiból nem engedett, és minden döntést egymaga hozott meg. A csatatereken élen járt, seregét halált megvető bátorsággal vezette, mindig az első sorban rohamozott az ellenségre, példát mutatva a saját katonáinak. Szerették is emiatt, akár a világ végére is követték volna (meg is tették). Rövid élete során négyszer sebesült meg komolyabban.

1700-ban *Károly* birodalmát három irányból támadták meg, *Erős Ágost Rigát* vette ostrom alá, *Péter* cár *Narva* alá vonult, a dánok pedig a svéd anyaország ellen vonták össze erőiket. *Károly* ésszerű stratégiát követve, ellenfeleit egyenként akarta legyőzni.

Először a leggyengébb dánokat lepte meg egy *Koppenhága* elleni támadással, mely a déli szomszédot arra készítette, hogy kilépjen a svédellenes szövetségből. Novemberben a *Narvát* ostromzár alatt tartó mintegy 40 000 fős orosz sereget mindössze 8000 fős haderejével meglepte és tönkrevverte, az orosz sereg fele fogságba esett. A svéd uralkodó ekkor *Erős Ágost* ellen fordult, ez azonban lehetővé tette *Péter* cárnak, hogy folytassa a harcot, és *Károly* távollétében 1700–07 között a Baltikum nagy részét elfoglalja, ezt követően pedig elkezdte az új főváros, a későbbi *Pétervárt* felépítését.

XII. Károly 1702-ben *Kliszovnál* szétverte a lengyel-szász sereget, és betört Lengyelországba. Új lengyel királyt akart a trónra ültetni, egy hozzá hű főnemes (*Stanisław Leszczyński*) személyében. Az *Ágost*-párti és a svédpárti erők közt azonban polgárháború tört ki, ráadásul ebbe a konfliktusba az oroszok is beavatkoztak. A svéd sereg

túlzottan kis létszámú volt ahhoz, hogy egy ekkora területet pacifikáljon, *Károly* csak *Erős Ágost* békére kényszerítésével csikarhatta ki a sikeres befejezést. 1706-ban a *fraustadti* csatában megtörte a szász-lengyel ellenállást, és megközelítette *Drezdát*, a szász fővárost, erre *Ágost* is kapitulált.

XII. Károly ekkor Európa leghíresebb hadvezére volt, szomszédai rettegtek a svéd haderő katonai teljesítménye láttán, még a Habsburg uralkodó is elnézte neki, hogy a svéd sereg *Ágostot* kergetve engedély nélkül átvonult az ekkor a Habsburgokhoz tartozó *Szilízián*. *Károly* ekkor már tervezte *Péter* legyőzését, egy támadással Oroszország ellen.

A döntő támadás 1708-ban indult, *Péter* cár békeajánlatát (az oroszok visszaadták volna a Baltikumot, kivéve *Pétervárt* városát) elutasította. A legújabb kori kutatások szerint a végzetes délnek fordulás stratégiai helyes döntés volt. A *Moszkva* elleni támadásnak nem lett volna értelme, mert a Baltikum és a *Szomolenszk* környéki térség – a háború által feldúltan – seregének utánpótlási gondokat okozott volna. Az ukrán térségben viszont erős volt *Péter* ellenzéke (kozákok, akik az utánpótlást és a seregének erősítést is jelentettek). *Károly* viszont elkövetett egy hibát: türelmetlensége miatt sorsára hagyta a balti erősítését – 15 000 fős utánpótlását. *Péter* cár azonban gyorsabb volt: a kozákok *baturini* bázisát lerombolta, és *Károlynak* nehéz körülmények közt kellett átvészelnie a század egyik leghidegebb telét. A svéd sereg fele elpusztult a zord körülmények között, 1709 tavaszán mégis megkezdte *Poltava* ostromát. *Károly* terve az volt, hogy idecsalva az orosz sereget egy döntő csatában legyőzi, és *Pétert* békére tudja kényszeríteni. Az ütközet előtt nem sokkal azonban egy lovas felderítés során a svéd király lábsebet kapott, és nem tudott részt venni a csata vezetésében, ami mindenképpen negatívan hatott serege harci moráljára.

A mintegy 40 000 fős orosz sereg egy erősített táborban erős tüzéséggel ellátva várta a svéd támadást. A svédek (17 000 fő) hajnali támadással próbálták meglepni ellenfelüket, de *Péter* sáncrendszere feltartóztatta a svéd támadó gyalogság egy negyedét. Az orosz sereg zöme időt nyert a táborból való kivonulásra és hadrendbe állásra, a gyalogsági harc során az orosz (főleg lovassági) túlerő eldöntötte a csatát. *Károly* serege nagy részét hátrahagyva a *Török Birodalomba* menekült, a szultán

XII. Károly svéd király (David von Krafft festménye)

viszont rábírt egy újabb Péter elleni háborúra.

A pruti hadjáratban tervei alapján be is kerítették Péter seregét, de Azovért cserébe a törökök Károly nagy bánátára békét kötöttek. A töröknek kellemetlenné vált svéd királyt egy janicsárhadtestnek szabályos ostrommal sikerült letartóztatnia („benderi csetepaté”), majd 1714-ben hazarendték. Ekkor 15 nap alatt Edirnéből Stralsundba lovagolt (kb. 2500 km-t), közben hazánkat is érintette. Birodalma már veszve volt: dánok, szászok, britek, és poroszok támadták, ráadásul újra invázió fenyegette az anyaországot.

Károly 1714-15-ben elkésredett véd-harcokat folytatott, de a hadiszerecse is elpártolt tőle. Rügen szigetén pl. egy éjszakai rajtaütés során egy dán katona majdnem megölte. 1716-ban egy norvég hadjáratlall próbálta a dánokat meggyengíteni, de kimerült országa már békére vágyott. A kudarc után általános sorozást rendelt el, még a 15 éves fiúkat is katonának vitték. Az élelmszerek felét rekvirálták a hadseregnek, és nevetségesen alacsony áron felvásárolták az ország teljes vaskészletét. Új adókból próbált bevételhez jutni, így például a parókát és aranyozott kardot viselőket külön megadóztatták.

1718-ban újra betört Norvégiába, *Frederikshald* várát vette ostrom alá. November 30-án este, néhány főtisztjének kíséretében kiment megtekinteni a készülő ostromműveket. Főhadmérnöke, *Megret* francia mérnök megnyugtatta, hogy hat nap múlva beveszik a várost. Károly – hogy végignézhessen az épülő árkokon – feltérdelt a töltés peremére. Az éber ellenség minden mozdulatra tüzelt, így erre is. A tisztek csak arra figyeltek fel, hogy Károly sóhajt egyet, és leroskad. Mire odaértek mellé, már halott volt. A golyó a jobb halántékát találta el, háromujnyi lyukat ütve rajta. Bal szeme teljesen szétzúzódott, a jobb pedig kiszakadt üregéből. A mai napig nem dőlt el, hogy egy svéd orvlövész (a svéd elit is elégedetlen volt vele) vagy norvég katona volt-e az elkövető. Halálával a svéd birodalom napja is leáldozott. Az 1721-es békében megcsonkított svéd állam 1814-ig még többször is próbálkozott revanssal, de jóval erősebb szomszédaival szemben nem

A poltavai csata, 1709 (Denis Martens az ifjabb festménye)

volt esélye sikerre. Hogyan értékeljük hát XII. Károly alakját? Talán Voltaire adta róla a legpontosabb jellemzését, amivel zárom írásomat: „Így pusztult el harminchat és fél esztendő s korában XII. Károly, Svédország királya, miután egyaránt megismerte a szerencse legmagasabb fokát is, a legkegyetlenebb balsorsot is anélkül, hogy az egyik ellágyította volna, a másik pedig akár csak egy percre is megtörte volna. Úgyszólván minden cselekedete, beleértve egyébként egyhangú magánéletét is, messze kívül esett a valószínű határain.

Talán az egyetlen ember volt, de az uralkodók között [...] az egyedüli, aki soha életében nem mutatott gyengeséget; a hősök minden erényét úgy felfokozta, hogy ezek az eltúlzott erények ugyanolyan veszélyessé váltak, mint a velük ellentétes hibák. Csökönnyössé fajuló szilárdsága az ukrainai szerencsétlenségekhez vezetett, s öt esztendeig marasztotta Törökországban; pazarlásba csapó bőkezűségével tönkretette Svédországot; a vakmerőségig eltúlzott bátorság halálát okozta [...].

Nagy képességei, amelyek közül egy is elegendő lett volna, hogy halhatatlanná tegyen más uralkodót, országa szerencsétlenségét idézték elő. Soha nem támadott meg senkit, de a bosszúállásban inkább a könyörtelenség vezette, mintsem az óvatosság.[...] Szenvedélyes dicsvágya,

harciasága és bosszúszomja lehetetlenné tette, hogy jó politikus legyen, márpedig e képességek nélkül nem volt és nem lehet senki hódító. A csata előtt s a győzelem után csupa szerénység volt; a vereség után csupa törhetetlen erő;[...] inkább kivételes ember volt, semmint nagy, s inkább csodálatra, semmint követésre méltó.” ■

Kedves Olvasónk!

Látogasson el honlapunkra (www.bajaihonpolgar.hu), és kövesse a lapunkkal kapcsolatos híreket facebook-oldalunkon (<https://www.facebook.com/bajai.honpolgar/>) is! Folyamatosan frissülő weboldalunkon nemcsak a lappal kapcsolatos híreket olvashatja, hanem *archívumunkban* régebbi lapszámokat is böngészhet, az *online plusz* rovatban pedig a nyomtatott lapszámokban nem található szöveges, képes és videós tartalmakkal is találkozhat. Többet is megtudhat szerzőinkről, szerkesztőbizottságunk tagjairól, egyúttal könnyen kapcsolatba is léphet velünk. A tartalom napról napra bővül!

www.bajaihonpolgar.hu

In Memoriam Víg Lászlóné – Magdi néni

Antal István Gábor nyugalmozott főiskolai tanár

■ „Ne szánakozz rajtam. Ha keserű is távozásod, milyen szép az emlék, amit bennem felejtesz.” (Zelk Zoltán)

... és az emlékek torlódnak. Víg Lászlóné (Magdi néni) elment. ... S az emlékek sora, amelyeket bennem, s biztos, hogy Baján még sokakban s a szereplések alkalmával városunkon kívül is „itt felejtett”, olyan érzést keltve, mintha most is itt lenne. Szinte hallom, hogy szól hozzám. Ahogy beszélt, az is szinte zenélt. Anyanyelvünket zeneiségének kiteljesítésével, kristálytisztá artikulációval szólaltatta meg. Nehéz emlékeim sokaságából eldönteni azt, miről is szóljak Megpróbálom sorjában.

EMLÉKEK 1956. ős. Táncsics utcai zeneiskola. Akkoriban, 5 éve hegedülni tanuló zeneiskolai növendékként, hasonló korú társaimmal együtt új szolfézstanárt kaptunk, Magdi néni. Emlékszem, egy sugárzó, derűs, csilingelő hangú fiatal hölgy lépett a terembe. Nagyon hamar megkedveltük egymást. A rendkívül változatos, pergő ritmusú óráin egyszerűen lehetetlenség volt unatkozni. Népdalainkkal igazán általa ismerkedtünk meg. A ritmus- és dallamdiktandókkal állandó versenyhelyzetet teremtett közöttünk; ki írja le első hallásra és a leggyorsabban. Ennek évekkal később, amikor főiskolára jártam, igencsak nagy hasznát vettem, mert míg csoporttársaimnak sokszor problémát jelentett egy kétszólamú ritmus- vagy egy háromszólamú dallamdiktandó hallás utáni lejegyzése, nekem nem okozott gondot. Tanítványai közül sokan voltak ilyen teljesítményre képesek, annak a magas szintű emberi-szakmai fölkészültségnek köszönhetően, amelyet Ő birtokolt. Nemcsak engem tanított, hanem a feleségemet és nagyobbik lányomat is, aki napjainkban a Szász Állami Operaház bráncsaművésze. Évek hosszú során Magdi néni tanította – gyönyörű koloratúr szoprán hangja volt – a magánének szakos zeneiskolai növendékeket. Igényes, következetes munkája eredményeképpen több olyan énekes került ki „szármái” alól, akik végzett tanárokként napjainkban Baja vokális zenekultúrájának tevékeny formálói: lánya, néhai Víg Magdolna, Pethőné Kővári Andrea, Makkai Gézáné, Zombolya Géza. Se szeri, se száma azoknak a zenét szerető, koncertekre járó vagy kórusokban éneklő volt növendékeknek, akiket Magdi néni „fertőzött meg” a zene szeretetével. Magdi néni alapozta, indította el énekesi pályáján Sánta Jolánt, aki a Zeneakadémia elvégzése után a Magyar Állami Operaház magánénekesé lett. Évtizedeken keresztül szolfézst is tanított. Sok-sok tanítványát tette zeneolvasóvá.

EMLÉKEK. Férjével együtt kerültek Bajára 1956 ősén. Víg László a Bajai Tanítóképző Intézetben kapott tanári állást. Mindketten a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola szolfézskarvezető tanszakán szerezték diplomájukat, ahol olyan zenei nagyságoktól kapták, szerezték tudásukat, mint Kodály Zoltán, Bárdos Lajos, Vásárhelyi Zoltán, Ligeti György, Bartha Dénes, Gárdonyi Zoltán, Szöllösi András – lélegzetelállító névsor... Ez nemcsak a hivatalos munkahely szempontjából érdekes, de szinte azonnal a város zenei köztudatába kerültek azzal, hogy Víg tanár úr vezetésével 1957 ősén megalakult egy 120 fős városi ifjúsági vegyeskar, amelynek tagjai a tanítóképzős fiúkból, illetve a város valamennyi középiskolájának tanulóiból kerültek ki. Magdi néni vezetésével pedig leánykórus szerveződött és működött több éven keresztül a Bányai Júlia Kereskedelmi Szakközépiskolában. Az 1958-as év nagy jelentőséggel bírt azért, hogy a már több éve „alvó” állapotú, jelentős múlttal és kórus-berkekben nagyra tartott bajai Liszt Ferenc énekkar akkoriban még szép számmal élő énekesei megkeresték a Víg házaspárt: volna-e kedvük az újjászerveződő kórus vezetését vállalni. Az igenlő válasz után, nagyon rövid idő alatt a „régikkel” és a csatlakozó új énekesekkel, a korábbi névadó megtartásával megalakult a városi vegyeskar. A kóruson belül Magdi néni a szoprán szólam korrepetitoraként, a nőikari művek dirigenseként és a kórus szólistájaként dolgozott 1993-ig. Munkájában rendkívül igényes és alapos volt. Nagy szeretettel és türelemmel dolgozott. Szinte most is hallom a csodálatos koloratúráján megszólaltatott Puccini-áriákat, itt zeng fülemben egy nagyon kedves, Koposzov orosz zeneszerző romantikus hangulatú vegyeskari műve, a Szállj fecskemadár, jött hív a határ..., amelyben, természetesen Ő énekelte a szót. Művészeti vezetői munkájuk eredményeképpen a kórus elérte az amatőr kórusoknak az akkori minősítési rendszerben kapható legmagasabb szintű elismerését, a HANGVERSENYKÓRUS DIPLOMÁVAL kitüntető címet.

EMLÉKEK 1981-ben, néhány „külsős” hangszeres közreműködésével megszerveztem a zömmel hallgatókból álló főiskolai vonós kamarazenekart. Emlékeimben ez azért fontos, mert Magdi néni nélkül nekem és mindannyiunknak nem születhetett volna meg az a hatalmas siker és zenei élmény, amely a nyilvános, városi bemutatkozó koncertünkön teljesedett ki. Pergolesi Stabat Mater művével léptünk a nyilvánosság elé. A mű nőikarát Magdi néni zeneiskolai növendékeiből és a Liszt kórus énekesiből szervezte meg. A női-

Víg Lászlóné

karral végzett fantasztikus, rá jellemző igényes betanító munka, az együttes próbák „szigorúsága” jelentette az előadó együttes számára a hatalmas közönségikert. Ez életem egyik legmélyebb, legnagyobb zenei élménye. Ezt is hálás szívvel köszönöm Neked.

EMLÉKEK Zenei-szakmai munkássága mindenki számára nyitott volt. Olykor, főleg föllépések előtt még a lakásán is szívesen korrepetálta énekeseit. Magánélete azonban sosem volt nyilvános. A kórusban és a szűkebb baráti körben érezte jól magát. Az idő múlásával, az együtt végzett szakmai munka során emberileg is egyre közelebb kerültünk egymáshoz, kapcsolatunk bensőségebbé vált. Egyre jobban megismertem. Életigenlő, vidám alaptermészetű, őszinte, néha kíméletlenül is az, tiszteletre méltó, tiszteletet adó, igaz embernek ismertem. Családját nagyon szerette. Férjével kiegyensúlyozott, boldog életet élt. Lányát, Magit imádta. Férjének halála komoly megpróbáltatás volt számára, de lánya, Magi elvesztése feldolgozhatatlan csapást jelentett. Egyre visszahúzódóbb életet élt. Nyugdíjaztatása után is gyakran látogattuk. Mindig nagyon kedvesen, szerény vendéglátással fogadott. Sokat beszéltünk a közös élményekről, a családról, ismerősökről, zenéről, s ilyenkor kedve, hangulata oldottnak tűnt. Betegsége előrehaladtával feleségemet és engem is egyre kevesebbszer tudott fogadni. Találkozásaink már egyre inkább csak telefonbeszélgetésekre korlátozódtak... egyre ritkultak... elment... 89 évet élt...

Béke Veled!

UTÓSZÓ Nagy generáció volt az övé. Diplomájának átvételekor tett esküjének tartalmához híven a tanítást, annak minden szépségével, minden nyugjével mindenkor őszinte hittel művelte. Vele kihalt egy olyan család, akikre méltán lehet büszke a város, hogy itt éltek, s alkottak.

„Az elengedésnek nem az a lényege, hogy még utójára átadjunk valamit, hanem az, hogy megőrizzünk valamit az eljövendő időkre.” (Robert Lawson) ■

Impériumváltás előtt

Dr. Vojnics Ferenc utolsó polgármesteri jelentése 1918-ban

Sarlós István

■ 1918 októberében Ausztria-Magyarország államként már csak jogi értelemben létezett. Az első világháborúban katonai és gazdasági erejének végére ért Monarchia a benne élő nemzetiségek igényei szerint hullott szét, miután megmentését a győztes antant hatalmak sem támogatták. A Padovában Weber tábornok által aláírt fegyverszüneti dokumentum valójában egy nem létező állam hadseregének „utolsó” hivatalos nyilatkozata volt. Az őszirózsás forradalom után a politikai vezetést kezébe vevő Magyar Nemzeti Tanács és a nemzeti kormány Belgrádban „saját” fegyverszüneti megállapodást kötött új déli szomszédunkkal, a Szerb-Horvát-Szlovén Királysággal és a balkáni francia csapatokkal. A belgrádi katonai konvenció értelmében kétes hovatartozásúnak minősítettek több, ma Magyarországhoz tartozó várost, köztük Baját is. A szerb csapatok már november 14-én megérkeztek Bajára. Kezdetben még betartották a belgrádi egyezményben foglaltakat, ezért a magyar közigazgatás a helyén maradhatott; 1918 decemberében azonban meg kezdték a tisztviselők cseréjét. Ilyen körülmények között ült össze 1918. december 2-án a város utolsó közgyűlése, hogy a július eleje óta felhalmozódott ügyeket megtárgyalja. November 26-án volt egy közgyűlés, de ennek a napirendjén csak *Jakabffy Gyula* főispán lemondása és *Meskó Zoltán* kormánybiztos kinevezése szerepelt, azaz 1918 második félévének teljes ügyintézése december 2-re maradt.

Az idegen csapatok megszállása, a háborús vereség, a gazdasági válság és a társadalmi elégedetlenség 1918. november 2-3-án zavargásokat váltott ki Baján. A központi utasításnak megfelelően dr. Vojnics Ferenc polgármester néhány napra elhagyta a várost, amíg a kedélyek megnyugodtak. A bajai zavargásoknak, az üzletek kifosztásának több súlyos sérültje is volt, halálos áldozatról nem tudunk. A városban lezajlott novemberi eseményekről és a pillanatnyi helyzetről a polgármester a következő jelentésben számolt be a közgyűlésnek.

„Tekintetes Törvényhatósági Bizottság!

Történelmi időkét élünk, Magyarország népe, katonái, munkássága és polgárai kezébe vette az ország hatalmát, a nép megmozdult és vénnélküli forradalom útján szerzett hatalmát a nemzeti tanácsnak és az első magyar népkormánynak adta át.

A nemzeti tanács kiáltvánnyal fordult az ország népéhez, amelyben csendre és nyugalomra inti és óva figyelmezteti a rendzavarástól, mely esetleg a forradalom vér nélkül szerzett gyümölcsét veszélyeztetné.

Azonban ezen felhívása a nemzeti tanácsnak sajnos nem mindenütt talált megértésre, amennyiben az ország majdnem minden városában úgy nálunk is zavargás tört ki és a zavargók november hó 2-ről 3-ra virradó éjjel a városnak majdnem az összes kereskedéseit kifosztották, ezáltal a város kereskedelmét teljesen tönkre tették. A törvényhatósági bizottság őszinte sajnálatot érez a megbénult kereskedelem iránt és őszintén óhajta, hogy Baja város kereskedelme újból felvirágozzék. Ezen zavargásoknak sajnos életveszélyes sérültje is van, akik a zavargók lecsillapításánál fáradozva súlyos testi sérüléseket szenvedtek. Ezek közül az egyik Solti Sándor városi detektív, a másik Csanádi János 33 éves hajós, bajai lakos.

Tisztelettel javaslom, hogy a törvényhatósági bizottság irányukban elismerését, hálás köszönetét fejezze ki és a két súlyosan sebesült gyógyköltségének részbeni fedezetelésére 1000-1000 koronát szavazzon meg.

Tekintettel arra, hogy a zavargás az egész ország területére kiterjedt a kormány intézkedett, hogy az egész ország területén nemzetőrök szerveztessenek; a város területén a nemzetőrök száma 600 körül volt, akiknek működése e hó 8-án a kormány intézkedésére megszűnt. A nemzetőrség legénységét az országosan hirdetett 30 koronaapidíj mellett szerződtettük, s miután a napi zsold a kormány utólagos értesítése szerint 20 koronában állapított meg távirati megkeresésünkre a már kifizetett 30 koronaapidíjakat a hadügyi kormány átvenni nem volt hajlandó, a különbözeti 10 koronát a város házipénztára kénytelen fedezni.

A nemzetőrök helyett rendőrök létszámát polgárőrökkel egészítettük ki 64 főre, a törvényhatósági bizottság utólagos jóváhagyásától feltételeztem úgy, hogy most 64 polgárőr és rendőr teljesít éjjel-nappali szolgálatot a személy és vagyonbiztonság fenntartása végett.

A város közlelmzési üzeme legutóbb adott jelentésem óta kiadott a város közösségének:

30.000 kgr. [kilogramm] cukrot

2500 kgr. köleskását

2000 kgr. hadikávét

22.000 kgr. korai burgonyát

700 kgr. paprikát

500 kgr. szilvaízt

160 kgr. aszaltszilvát

500 kgr. főzelék tököt

200 kgr. babot

30.000 kgr. téli burgonyát

250 kgr. gyertyát

200 kgr. rézgálicot (búzapácoláshoz)

50 kgr. szőlőkötöző zsinetet.

A hadisegélyek kifizetése ebben a hónapban a legnagyobb nehézségekbe ütközött, amennyiben az adóhivatal a kifizetésre szükséges ellátmányt nem kapta meg és a miniszterhez intézett többszöri távirati kérelmünkre sem kaptunk pénzt; hogy a hadbavonultak családtagjai mégis megkaphassák járandóságukat a város saját pénzéből előlegezte a hadisegélyek kifizetéséhez szükséges összeget. A december havi hadisegélyek kifizetésére újból már többször kértünk ellátmányt, azonban eddig még pénzt nem kaptunk, ha idejében pénzt kapunk, úgy a december havi hadisegélyek kifizetését december hó elején meg nem kezdhetjük.

Tisztelettel kérem a tekintetes törvényhatósági bizottságot, hogy jelentésemet tudomásul venni szíveskedjenek.

Baja, 1918. dec. [december] 2.

Vojnics
polgármester”

A november eleji zavargások miatt a nehéz gazdasági helyzetben lévő város továbbhi súlyos problémákkal nézett szembe, de ezek eltörpültek a hónap közepén kezdődő, és majdnem három évig tartó szerb megszállás következményei mellett. Dr. Vojnics Ferenc polgármester a jelentésében leírt zavargások miatt az ülés végén a törvényhatósági bizottságnak felajánlotta lemondását, de a közgyűlés ezt indokolatlannak tartotta, és nem fogadta el.

A bajai polgármesterség kérdését a megszálló csapatok „oldották meg” 1918 végén, amikor az addigi városvezetőt elmozdították székéből, és a következő rendkívüli közgyűlésen, 1919. január 4-én már Dolinka Vazul lett a város vezetője. Baja város igazgatása a szerb megszállás alatt az Újvidéken működő *Narodna Uprava* – ezen keresztül a belgrádi kormány – kezében volt. ■

Az érsekcsanádi néptáncscsoport elmúlt 85 éve

Kozma Róbert

■ Az érsekcsanádi *Bazsarózsa néptánc-együttes* 2018-ban ünnepli alapításának 85. évfordulóját. Erre az alkalomra három részből álló programsorozatot szerveztek. 2018. június 9-én egy vetítéssel egybekötött előadás hangzott el az együttes történetéről, valamint megnyílt egy fotókiállítás a fontosabb fellépésekről.

2018. július 7-én, szombaton tartották meg a nagyszabású *Csanádi lakodalmat*, melyben kilenc néptáncscsoport közel 300 táncosa mutatott együtt, a régi hagyományok szerint. A rendezvény egyik fő célja az volt, hogy tisztelgjen a táncscsoport egykori vezetői és tagjai előtt. Köszönet és hála mindazoknak, akik idáig szolgálták a közösséget, és fenntartották a hagyományokat, tanítottak, neveltek, és élményekkel, értékekkel gazdagították a település kulturális életét! Ennek eredményeként *Héra Éva*, a *Muharay Elemér Népművészeti Szövetség* elnöke *Muharay-díjat* adott át a csoportnak, és elmondta, hogy a nyilvántartásuk szerint ma Magyarországon a legrégebb óta működő néptáncscsoport Érsekcsanádon van. *Zsigó Róbert* államtitkár az ünnepi alkalomra írt levelét *dr. Munczig Dénesné* polgármesteri referens olvasta fel. A műsorban felléptek: *Őcsény, Sárpilis, Alsónyék, Szeremle, Bag, Bogyiszló, Decs táncosai, a Decsi férfikórus, a Markt-Kastl-ból* érkezett bajor fiatalok, és az ünnepelt házigazda, az *érsekcsanádi táncosok. Csepregi Emma, a Bartina Néptánc Egyesület* tagja énekelt. A *Zengővárkonyi fúvószenekar, a Tarsoly, az Iszkába* és a *Pántlika zenekar* húzta a talpalávalót. A vőfély *Elek István* volt.

2018. augusztus 2-án a *csanádi nyár napja* nyitó rendezvényén *Az esküvők története*

a Sárközben címmel kiállítást láthattak az érdeklődők, melyben az elmúlt 250 év anyakönyvi irataiból és százéves esküvői fotókból idézték fel a csanádi és a sárközi falvak református lakosságának házassági kapcsolatait.

A Gyöngyösbokréta és előzményei (1928-1931)

A Gyöngyösbokréta-mozgalom alapító atyja és irányítója *Paulini Béla* (1881-1945) író, újságíró, illusztrátor volt. 1928-ban a lakóhelyén, Csákváron a helyi parasztberekből álló színtársulattal előadatta a *Háry Jánost*. Ennek az előadásnak a híre elterjedt: a környező városokból, de még a fővárosból is jöttek nézők. Vidéki fellépéseik is voltak, majd a csoportot 1931-ben meghívták Budapestre, ahol nagy sikert aratott. Ezt látva a szervezők felkérték *Paulinit*, hogy szervezzen olyan színházi előadást, amelyben vidéki csoportok mutatják be a saját hagyományait. Ez először 1931 augusztusában történt meg. Ezt a rendezvényt és a fellépőket *Gyöngyös bokrétának* nevezték el. A „bokrétások” műsorának a külföldi nézők körében nagy sikere volt, ezért a szervezők – a várható valutabevétel miatt – a műsor további fejlesztése és bővítése mellett döntöttek.

Paulini Béla a Népmező Múzeum munkatársait kérdezte arról, hogy az országban hol lehet olyan községeket találni, ahol színpadi bemutatásra is alkalmas, érdekes néphagyományokat őriznek. Így jutott el 1933-ban Érsekcsanádra.

Az érsekcsanádi Gyöngyösbokréta (1933-1945)

Paulini 1933-ban a helyi református iskola rektorát, *Csuka Zsigmondot* kérte fel, hogy vállalja el a csoport megalakítását és vezetését. A rektor 1918-ban került az Érsekcsanádi

Református Elemi Iskolába. A felső tagozatot tanította, egyben ő volt a templom kántora is. Jól ismerte a csanádi fiatalokat. Összeválogatott egy csoportot, akik jól táncoltak, énekeltek, nagyjából egyforma magasak voltak, és volt megfelelő népviseletük is. Főleg emiatt inkább a jómódú református családok fiataljai kerültek a csoportba.

Az asszonyok a fellépéseken fejükön a tekerőzést viselték. A táncokat és az énekeket a csoport tagjai az idősebbektől tanulták meg. A csanádi táncgyományok közül többet bemutattak: *lakodalmas, menyasszonytánc, ridázás, szakácsasszonyok tánca, szőlőőrzés*. Állandó próbáik nem voltak, általában csak a fellépések előtt, szombat esténként gyakoroltak a református iskolában, a rektor lakásán vagy jó időben az iskola udvarán. A csanádi bokréta csoportja 21 tagból állt: 8 menyecske, 8 legény, az örömapa, az örömanya, a menyasszony, a vőlegény és a vőfély.

1933. augusztus 18-án léptek föl először Budapesten, a Gyöngyösbokréta bemutatóján a Labriola (Városi) Színházban. Nagy sikert aratott az együttes, minden újság-cikkben kiemelték az érsekcsanádiak színes műsorát. 1937. július 10-én az amerikai *Metro Goldwyn Mayer* stúdió filmesei forgattak Érsekcsanádon, ahol az aratási végzőt rögzítették színes filmre. Ez a jelenet bekerült a *RURAL HUNGARY* című filmbe, amelyet az amerikai moziban vetítettek.

1938 júniusában, Hamburgban volt a csanádiak első külföldi fellépése. Egy kulturális bemutatón vonultak fel, és a színpadon is bemutattak egy rövid műsort. Négy táncospár és a kísérők utaztak ki. Velük együtt a szeremlei és a nagybarackai bokrétából is négy-négy pár lépett fel. Életre szóló élmény volt ez a résztvevőknek.

A budapesti *Szent István hét* állandó eseménye volt az augusztus 20-án megtartott Szent Jobb körmenet a budai várban, amelyen a csanádiak mindig ott voltak. Többször előfordult, hogy csak felvonulásra kérték fel a csanádiakat, például 1937 májusában, amikor *III. Viktor Ernánuel* olasz király látogatott a magyar fővárosba. Amikor a Magyar Honvédség *Horthy Miklós* kormányzóval az élen 1938. november 11-én bevonult Kassára, az érsekcsanádi bokrétások is ott voltak velük. A csoport rendszeresen fellépett a vidéki bokrétás napokon is, pl. Bátán, Szeremlén. Géderlakon, Kunszentmiklóson, Kiskunhalason és nagyobb városokban is: Baján (1934), Kecskeméten (1934) és Szegeden (1937). Bemutatták műsorukat a visszacsatolt Bács-

A felnőttnéptáncscsoport 1954-ben. Középen Borbás Béla, az együttes vezetője

kában is: Szabadkán, Zomborban, Gomboson és Doroszlón.

A Néprajzi Múzeum és a Magyar Filmiroda fotósai többször voltak Csanádon: *Gönyey (Ébner) Sándor, Vadas Ernő, Balogh Rudolf*, a kor neves fotóművészei, akik a népies stílust képviselték. 1936 decemberében *John Patrick* amerikai újságíró jött a községbe *Balogh Rudolf* társaságában, és több fotót készített, amelyek a *The National Geographic Magazine* 1938. 1. számában jelentek meg.

Csuka Zsigmond 1936-ban kezdett el foglalkozni a kisgyerekekkel, és megalakította a gyerekcsoportot. Ők voltak a „kisbokrétások”. A fellépéseiken a *szőlőőrzést* adták elő.

Paulini Béla nagyon jó kapcsolatot ápolt a csanádiakkal. Érsekcsanád elöljárósága 1940-ben úgy határozott, hogy Paulini Bélát a község díszpolgárává választják. A díszoklevelet 1942-ben adták át neki budapesti lakásán. Ekkor *Bálint Dezső* és *Fajsi Erzsébet* meghívta őt és feleségét októberi lakodalmukra. Pauliniék el is jöttek, és hozták magukkal a filmhíradó munkatársait is. A lakodalomról rövid filmhíradó-bejátszás készült *Népi esküvő Érsekcsanádon* címmel (*Magyar Világhíradó* 1979. 1942. november.)

A világháború után ismét működött a tánc-csoport. 1948 körül egy alkalommal *Sárközi napokat* rendeztek a csanádi sportpályán. Ezen fellépett az érsekcsanádiak mellett az egyik „túlsóféli” tánc-csoport, a helyi színját-szók pedig előadták a János vitézt.

Az 1950-es és 1960-as évek

1948 után átalakult a politikai rendszer, és a kultúrpolitika. Új intézmények jöttek létre, amelyek „felülről” próbálták a helyi művelődést irányítani. 1950-ben Érsekcsanádon végzett néptáncgyűjtést *Rábai Miklós*, a híres koreográfus. Az egyik csanádi tánc bekerült az *Ecseri lakodalmás* című táncjátékába. A csanádi tánc-csoport ebben az időszakban is folyamatosan működött. Felnőtt és gyermek tánc-csoport is alakult. A műsor összeállításai-ban az elődök hagyományaira támaszkodtak: a nagyok a lakodalmast, a kicsik a szőlőőrzést mutatták be.

Mindkét csoportnak külön zenekara volt: a felnőtteket a süködsi *Ritya* cigányzenekar, a gyerekeket a csanádi *Netik* citerazenekar kísérte. A táncosok az idősek tanácsát is kikérték a dalok, táncok gyűjtésénél és a koreográfia összeállításánál. A csoport tagjai általában a saját vagy a rokonoktól kölcsön-kért ruháikban léptek fel.

Csuka Zsigmond korábban református tanító volt, így politikai okok miatt nem lehetett tánc-csoport-vezető. Ezért az első néhány hónap után át kellett adnia a felnőtt- és gyerekcsoport irányítását *Borbás Béla* tanárnak, az Érsekcsanádi Állami Általános Iskola akkori

1996-ban Trevisióban (Olaszország)

igazgatóhelyettesének. Szakmai vezetőként azonban továbbra is segítette a csoport munkáját. Ebben az időszakban is sok fellépésen vettek részt, ezek főleg kulturális szemlék voltak. A körzeti találkozót követték a járási (Baja) és a megyei (Kecskemét) minősítő versenyek, amelyekről általában arany fokozattal tért haza a csanádi együttes. Borbás Béla 1954 októberéig tanított Csanádon, Csuka Zsigmond pedig 1957. szeptember 1-jén nyugdíjba ment.

1957-ben jött az érsekcsanádi iskolába igazgatónak *Gréczy Lajos* Dávodról, ahol addig a felnőtt tánc-csoport vezetője volt. Csanádon is azonnal átvette a néptánc-csoport szervezési feladatait. Az óvodásoknak is tanított be műsort, az úttörő- és a felnőtt tánc-csoportot is ő vezette. (Ebben az időben három különböző korosztályú néptánc-csoport működött Érsekcsanádon.) Az érsekcsanádi úttörő néptánc-csoport az 1963. május 19-én, Kiskunfélegyházán megrendezett kulturális szemlén a néptánc kategóriát kiváló minősítéssel nyerte meg.

1963 szeptemberében rendezték meg először Kecskeméten a *Szüret az Aranyhomokon* elnevezésű kulturális seregszemlét, amelynek keretében nagyszabású néptánc-találkozót is tartottak. A Széktói stadionban a megye 30 községéből több mint 800 táncos lépett fel. Ezen a rendezvényen az érsekcsanádiak 1963-ban, 1964-ben és 1966-ban léptek fel.

Az 1970-es évek

1969-ben a kecskeméti MESZÖV (*Bács-Kiskun Megyei Fogyasztási Szövetkezetek Szövetsége*) felkérte a helyi vezetőket, hogy alakítsanak Érsekcsanádon felnőtt tánc-csoportot, amelyet anyagilag támogatna. Az együttes szervezésére és vezetésére *Markó Ferencet* kérték fel, aki az 1950-es években Csuka Zsigmond és Borbás Béla csoportjában éveig táncolt, és jól ismerte a helyi táncokat és a

hagyományokat. A tagok toborzása nem volt egyszerű, mert előtte évekig nem működött Csanádon felnőtt tánc-csoport. Az együttes ifjú táncosai azon fiatalokból kerültek ki, akik korábban az általános iskolában, *Gréczy Lajos*nál táncoltak. A táncot szerető idősebbek is szívesen részt vettek a csoport munkájában. 1969 decemberében alakult meg az új együttes. Első fellépésük 1970 januárjában volt, a helyi Búzakalász TSZ zárszámadó közgyűlésén. A csoport működésének anyagi részét a Kecskeméti MESZÖV, illetve a Baja és Vidéke ÁFÉSZ biztosította, a helyi tanács és a művelődési ház támogatása mellett. Az együttesnek kezdetben a süködsi *Ritya* zenekar, később a *Bátmonostori tamburazenekar* lett az állandó kísérője.

A koreográfiák összeállításában a régi csanádi néptáncos hagyományokat követve a lakodalmás és a szőlőőrzés volt a két leg-többet játszott műsorszám. Ezt kiegészítették rövidebb táncokkal, pl. a verbunkossal is, a csoport tagjai közül néhányan szólóénekes számot adtak elő. Kezdetben Baján és a környező községekben léptek fel. Majd a megyei szervezésnek köszönhetően távolabbi településeken és külföldön is volt fellépésük, így pl. évente jártak Jugoszláviában: Stara Moravicán, Zomborban és Nova Orohovón. 1970 augusztusában Siófokon, a Szövetkezeti Néptáncosok III. Országos Találkozóján a menettáncversenyben országos 3. díjat nyert a csanádi csoport. Szeptemberben Kecskeméten léptek föl a *Szüret az Aranyhomokon* rendezvényen. 1970 júliusában, Zágrábban, az *V. Međunarodna smotra folklor*a fesztiválon, 1971 júliusában a Dunamenti Folklórfesztiválon is bemutatták műsorukat.

Az együttes 1970-71-ben már népszerű és sikeres volt. Az érsekcsanádi vezetőknek nem tetszett, hogy a csoport többször vagy a Bajai ÁFÉSZ vagy a Kecskeméti MESZÖV neve alatt

szerepel. Ilyen, és egyéb „politikai” okok miatt Markó Ferenc 1971-ben lemondott a csoport vezetéséről.

A hetvenes években a csanádi csoport a bokrétás hagyományokra épülő korábbi műsorait mutatta be. Ezek a műsorok a rendezvényeken többször kaptak olyan kritikát, hogy nem elég „korszerűek”. A csanádi közönség viszont ragaszkodott a régi hagyományokhoz. Ebben az időben néhányszor neves koreográfusok jöttek a tánc csoport próbáira, hogy egy kicsit „igazítsák” a műsort: *Rábai Miklós*, *Novák Ferenc* és *Vásárhelyi László*. A csanádi táncosoknak többször volt nézeteltérése a művészekkel, akik nagy változtatásokat akartak végrehajtani a táncokban. A fellépéseken gondot jelentett az is, hogy nem volt állandó kísérőzenekaruk.

A hetvenes évek végén folyamatosan csökkent a tánc csoport anyagi támogatása. A Bajai ÁFÉSZ segítségével eljutottak vidéki fellépéseikre, helyi szinten viszont csak a művelődési ház költségvetési keretéből gazdálkodhattak. Az 1970-es években a csanádi csoport *Aranyalmás néptáncgyűttes* néven működött. Tagja volt a Baja környéki néptánc csoportokat összefogó *Bácska Együttesnek*. Az évtized végén az Érsekszanádi Búzakalász TSZ szakmai kapcsolatot alakított ki a felvidéki Ipolynyék (Vinica) és a vajdasági Bezdán helyi termelőszövetkezetével, és többször látogattak egymáshoz. Ezzel együtt a falvak helyi néptánc csoportjai és labdarúgó csapatai is részt vettek a találkozók. 1971-1974 között *Szebelédiné Nagy Mária* vezette a tánc csoportot. 1972 nyarán olaszországi turnén vehettek részt a csanádiak: Fanano, Novi Modena és Modena városban

lépett fel az együttes, a „L'UNITÁ” fesztiválon. 1975-76-ban *Dr. Takács László* volt a csoport vezetője. Az 1977-80 közti időszakban *Markó Rózsa* és *Szabó László* voltak az együttes irányítói. Mindketten még az általános iskolában, Gréczy Lajosnál kezdtek táncolni, majd felnőttként Markó Ferenc csoportjában szerepeltek. *Berger József* 1980-tól 1983-ig állt a tánc csoport élén, aki először a feleségét kísérve került a próbákra. Vezetői munkájához sok szakmai segítséget kapott *Ádám Lajostól*.

1980 szeptemberében a Magyar Televízió Szegedi Körzeti Stúdiója dokumentumfilmet forgatott Érsekszanádon *A bokréta* címmel. Ebben a Gyöngyösbokréta történetét mutatták be, és az akkori tánc csoport lakodalmas és karikázó koreográfiáját is rögzítették. A forgatott anyagból két film készült: *A bokréta* mellett a *Bácska táncjai* című film, amelyet több ország televíziója is megvett.

Az 1980-as és 1990-es évek

1983-ban *Ádám Lajos* vette át a csoportot, aki 1974-ben még Nagy Mária-nál kezdett táncolni, a csoport legjobb táncosa volt. Nagy lelkesedéssel vágott a munkába. Néptánc tanfolyamot végzett, és szakmai továbbképzéseken is részt vett. Kezdetben a hetvenes években megszokott lakodalmas műsort adták elő, a versenyeken és találkozókön viszont egyre több kritikát kaptak. Ezért a csoport vezetője és tagjai belátták, hogy megújulásra van szükség.

Ádám Lajos elkezdte gyűjteni a 20. század elejének (a Gyöngyösbokréta ideje előtti) csanádi dalait, táncait és szokásait. A gyűjtés eredményeként több tematikus műsorszámot állított össze: *farsangolót*, *csöröglőt*, illetve olyan lakodalmas műsort, amelyet részekre

bontva lehetett előadni. Az építőmunka meghozta az eredményt és a szakmai elismerést is. Az 1980-as évek végén a találkozókön és minősítő versenyeken a kezdeti bronz és ezüst minősítések után egyre több arany fokozatot kapott a csanádi csoport. A versenyeken, a zsűriben helyet foglaló neves koreográfusok biztatták az együttest, és szakmai támogatást is nyújtottak neki.

A helyi fellépések mellett megyei és országos hagyományörző találkozókra is meghívták a csanádiakat: felléptek pl. *Bagon*, a *Pécsi Leányvásáron*, *Szekszárdon*, az *Algyői Búcsún*, Budapesten a *Mesterségek ünnepén*. Rendszeresen felléptek a *Dunamenti Folklorfesztivál* bajai, kalocsai vagy szekszárdi műsorában. Az együttes *Csöröglő* című műsorát meghívták a hagyományörző együttesek legjobb műsorszámait bemutató *Néptáncantológiára*.

1988. március 5-6-án Szekszárdon rendezték meg a Szövetkezeti Néptáncosok Országos Találkozójának területi bemutatóját. Ezen a versenyen az érsekszanádi Aranyalmás néptáncgyűttes *Farsangoló* című műsora arany minősítést kapott. A nagy sikerű fellépést követően a csoportot meghívták Belgiumba. A turné 1988 augusztusában zajlott. Nyolc napot töltöttek ott, és három helyen léptek fel, köztük a tengerparti *De Haan* városában. 1989 nyarán a Bajai ÁFÉSZ támogatásával a törökországi *Avanosban* egy nemzetközi folklor fesztiválon lépett fel az együttes. 1993-ban a Művelődési Intézet ajánlására a csanádiak Franciaországba utaztak, ahol *Saint-Girons* városban és a határ túloldalán, a spanyolországi *Vielha* kisvárosban is bemutatták a műsorukat. A francia együttes 1994-ben viszonozta a lá-

togatást, majd egy évvel később a csanádiak ismét Franciaországba utazhattak. 1996-ban az olaszországi Trevisóban vendégszerepeltek, 1997 júliusában pedig Törökországban, Bursában léptek fel a Nemzetközi Folklor Fesztiválon. 1997-ben Kallós Zoltán erdélyi néprajzkutató meghívására a Kolozsvári Magyar Színházban lépett fel az együttes, az erdélyi táncmozgalom megalakulásának 20. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen.

A korszak fontos eseménye volt még, hogy 1993 őszén Ádám Lajos elkezdte a fakultatív, szakkör jellegű néptáncoktatást az Érsekcsanádi Általános Iskola alsó tagozatos diákjainak. Ezt Szalay Gyula igazgató és a tantestület is támogatta.

A 2000-es évek

Ádám Lajos munkahelyi okok miatt 1997-ben lemondott az együttes vezetéséről. A csoport tagjai Tóth Zoltánt javasolták vezetőnek, aki még 1993-ban kezdett az együttesben táncolni. Ő elvállalta a nem könnyű feladatot, ugyanis a régi csoportból addigra csak 4-5 fő maradt. Élettársával, Mihó Erikával elkezdtek tagokat toborozni, s 30-40 fős társulattal kezdték újra a munkát.

1999-ben az érsekcsanádi Bíber János Általános Iskola igazgatója, Szepes Lajos javaslatára az iskola alsó tagozatában elindult az órarend szerinti néptáncoktatás is. Tóth Zoltán elkezdte a Táncművészeti Főiskola néptánc szakát, közben az első és második osztályosoknak tanította a néptánc alapjait. Ez 2002-ig tartott, amikor az egyik helyi vallási csoport kérésére megszűnt az iskolai néptáncoktatás. A gyerekek részéről viszont továbbra is volt igény a néptánra, ezért megalapították a Bazarózsza gyermek néptáncgyűttest, amely a kalocsai Hétszínvirág Alapfokú Művészetoktatási Intézmény csoportja lett. A felnőtt táncscsoport pedig az érsekcsanádi művelődési ház keretében működött tovább. 2006-ban alapították meg a Bazarózsza néptánc egyesületet, s azóta ebben a formában működik a néptáncscsoport.

Az együttes rendszeresen részt vesz minősítő versenyeken. 2006-ban Kiskőrösön, a dél-alföldi regionális gyermek- és ifjúsági néptáncversenyen – megyei arany és kiemelt arany minősítést szereztek. Ebben az évben a szegedi Százszorszép néptáncfesztivál vándordíját nyerték meg. Az elmúlt évek külföldi fellépései: Olaszország, Erdély, Bulgária, Portugália, Montenegró, Németország. Néhány magyarországi fellépés helyszíne: Kecskeméti Tavasz Fesztivál; Kapolcs, Művészetek Völgye; Országos Táncszínházalkotó és Kirakodóvásár, Budapest; Medinai Művészeti Napok. Rendszeresen hívják a csoportot

Érsekcsanádi lakodalom, 2018 (Geiger Zoltán fényképe)

környékbeli rendezvényekre is. A művelődési házban 2002-ben kezdődött, és azóta is rendszeresen megrendezik a Folklor estet, amelyen több környékbeli néptáncscsoport is fellép. 2007-ben nagy sikerrel újjáélesztették a szüreti felvonulást. Természetesen az érsekcsanádi rendezvényeknek (idősek napja, halsütő fesztivál, csanádi nyár napja) is állandó szereplői. A táncscsoport művészeti vezetői, Tóth Zoltán és Tóth-Mihó Erika a legfontosabb feladatuknak tekintik az érsekcsanádi ifjúság minél szélesebb körű megismertetését saját falujuk táncával, szokásaival, hagyományaival, községük

kultúrájának ápolásával. (Az írás az alábbi források felhasználásával készült: Pálfi Csaba: A Gyöngyösbokréta története. In: Tánc tudományi tanulmányok, 1970; Tóth Nóra: Az érsekcsanádi Gyöngyösbokréta története. Szakdolgozat, 1986., Tesényi Rózsa: Az Érsekcsanádi Hagyományörző Néptáncscsoport története. Szakdolgozat, 2000., Csengeri Ferenc: Az érsekcsanádi hagyományörző népi együttes története a kezdetektől napjainkig. Szakdolgozat, 2005., illetve személyes elbeszélések, korabeli fotók és újságcikkek.) ■

A Bajai Honpolgár-esték tervezett előadásai 2018/ 2019.

3. **Dr. Krámlí Mihály:** Az osztrák-magyar haditengerészet az első világháborúban – az ottrantói ütközet
Tervezett időpont: **2019. január**
4. **Dr. Németh Miklós:** Trianon hatása a magyar nyelvre
Tervezett időpont: **2019. február**
5. **Dr. Pelyach István:** A betyárvilág Magyarországon
Tervezett időpont: **2019. március**
6. **Dr. Zentai Mária:** „...két szép madár nyaka”
Hunyadi László útja a drámától az operáig: az adaptáció és az értelmezés kérdései
Tervezett időpont: **2019. április**
7. **Dr. Csorba László:** Kossuth Lajos amerikai útja
Tervezett időpont: **2019. május**

Élet a tűzgyűrű egyik trópusi szigetén

■ *A bajai születésű TÁPAI ANETT házassága révén egy ideje egy távoli országban, az Indonéziához tartozó Bali szigetén él. A trópusi ország szokásai – nem meglepő módon – igencsak eltérnek a mieinktől, de még az általunk (talán) jobban ismert más távol-keleti kultúrákétól is. Az ott élő ember szemtanúja lehet a számunkra szerencsére nem ismert vulkánkitöréseknek, földrengéseknek, de a sajátos balinéz kultúrának is, amelyről az alábbiakban rövid bevezető olvasható. (Honlapunkon több, az íráshoz kapcsolódó képet is találhatnak.)*

Noviyanto (Tápai) Anett

“*Idup, idup, idup* (él, él, él!)” – hallatszik a balinéz kiáltása, amikor megremeg alattunk a föld: az ablakok rezgése, az ágy hullámozása, a föld mélyéből jövő morajlás az utcára hajt mindannyiunkat. Megvárjuk, míg abbamarad a földmozgás, majd lassan mindenki visszatér házába. Az utóbbi egy év bővelkedett természeti jelenségekben itt, a tűzgyűrű egyik legismertebb szigetén, Balin. Hamuesőt és reptérlezárást is magával hozó vulkánkitörések, pánikot és anyagi károkat is okozó földrengések emlékeztetik az itt élőket a természet s az istenek erejére. De hogyan is magyarázza mindezen történéseket a balinéz hindu ember? Miért is több ez számára, mint pusztán természeti jelenség?

Harmónia, mosolygás, fantasztikus színek, különleges ízek és illatok... Zöldellő rizsteraszok, festői vulkánok, csodálatos tengerpartok, szent források és vízesések... Pompás öltözékek, mindenütt az isteneknek szóló felajánlások, tornyokba halmozott gyümölcsök és színpompás virágkompozíciók, díszes szentélyek... Ez mind Bali. Az istenek szigete. Az örök nyár és mosoly szigete. Az ezer templom szigete. S még sorolhatnám a sok-sok elnevezést, amelyekkel ezt a világon egyedülálló

helyet illetik. Nem véletlenül: különleges világ fogadja az embereket itt, legyenek akár helyiek, akár külföldiek. Bármikor, bárhol belebotolhatunk egy ceremóniába, feldíszített szentélybe, szertartásra igyekvő balinézekbe; szinte állandóan körüleng a füstölőillat, felcsendül a hagyományos gamelán zene oly jellegzetes hangja.

S hogy mi is ez a sajátos világfelfogás? A balinéz hinduizmus. Ez az egyedi hitvilág egy különleges egyveleg: az indiai hinduizmus, a (mahajána) buddhizmus és a helyi hitvilágok elemei keverednek benne. Egyediségét, a csak erre a Bali szigeti vallásra jellemző ismertetőjegyeket ezen utóbbi, ősi animista és dinamista nézetrendszerek adják, ezeknek köszönhető a végtelen számú, csodásabbnál csodásabb felajánlások, pálmalevelekből font jelképek – mindezek esztétikailag szépséges formában. A balinéz hindu ember életének ugyanis az a célja, hogy a szépség különböző formáival (tánc, zene, áldozati ajándékok) harmóniát teremtsen a látható (*sekala*) és láthatatlan (*niskala*) világ között. Mindennek megvan ugyanis a helye a balinéz világrendjében: mindennek az alapja a *dharma*, az örök, mindenre érvényes, egységes törvény, melyet a hiperabszolút Isten teremtett. A

balinéz hinduizmus egyistenhit: a mindenható Isten *Sang Hyang Widi Wasa*, aki önmagában teljes, térbeni és időbeni kiterjedés nélküli. Isteni erejénél fogva különböző formákban képes megjelenni. Ezek közül is legfontosabb a *Trimurti* (isteni háromság), mely ugyan a létezés legmagasabb foka, mégsem halhatatlan. A Trimurtit a mára már magyar fül számára sem ismeretlen három főisten alkotja: *Brahmá*, a teremtő, *Visnu*, a fenntartó és *Síva*, a pusztító és újjáteremtő. Hozzájuk társul még sok kisebb-nagyobb isten, s így egy igazán összetett, gazdag panteon lakja a sziget legmagasabb, s egyben legszentebb pontját, az *Agung* vulkánt. Ez a világ köldöke, az istenek lakhelye, mely 3000 méterrel magasodik a piciny sziget fölé.

A vulkán lábánál, nagyjából 1000 méteren található a *Besakih* anyatemplom, ami tulajdonképpen egy, az egész sziget lakosságához tartozó templomkomplexum, több mint húsz szentélyből áll. Itt tartják a legnagyobb ceremóniákat (néhányikat akár csak 100 évente!), s itt fejeződik be a balinéz ember élete, míg lelke be nem kerül a családi szentélybe. A mindössze 5600 négyzetkilométernyi kis szigeten csaknem százezer templom és szentély található. Megtalálhatjuk őket a rizsföldeken, útkereszteződésükben, temetőikben, boltokban, tengerpartokon, a piacokon, a kapukban, hidakon, fák törzsén; külön templomuk van az egyes istenségeknek, a foglalkozási csoportoknak, klánoknak, családoknak. A vallás tehát központi szerepet játszik az itt élők életében, teljesen áthatja a hétköznapiakat. Balin mindennek megvan a helye az univerzális rend analógiáját követve, s a balinéz

hinduk szerint az embereknek az isten alkotta rendet kell követnie ahhoz, hogy az emberek és környezetük közötti harmóniát fenntartsák. Az Agung vulkán tulajdonképpen ennek az univerzális rendnek a fizikai megnyilvánulása, mindent meghatároz a balinéz ember számára. Egy igazán hétköznapi dolgot kiemelve példaképp: alvásakor a balinéz ember feje (azaz szent testrésze) az Agung vulkán irányába, míg lába az ellentétes pólus, a tenger felé néz.

Ugyancsak a szent hegyhez igazodik az építéssel, legyen szó akár családi telekről vagy templomról. A családi szentély avagy egy templom belső, legszentebb udvara mindig az adott terület Agung vulkánhoz legközelebb eső részén található. Szintén a szent hegyhez kötődő kulturális sajátossága az itt élőknek, hogy iránymutatáskor nem a bal-jobb-egyenes stb. irányokat használják, hanem az égtájakat. Indonéziában általánosságban is ez a helyzet: ha megkérdezzük, hogy egy adott turisztikai objektumot merre találunk, olyan választ fogunk kapni, hogy menjünk északnak, majd forduljunk keletnek. A balinéz iránymutatás még ennél is különlegesebb, az Agung elhelyezkedéséhez igazodik: *kaja* = Agung vulkán iránya, *kelod* = tenger (vulkánnal ellentétes), *kauh* = napnyugta, *kangin* = napkelte iránya. Olyan alapvető dolgokat is ezzel magyaráznak, mint például egy szomszéd házának elhelyezkedése az ő házukhoz képest. Ami nekünk "srégen szemben" lenne, azt a balinéz lehet, hogy *kelod* iránnyal magyarázza. Ugyan e sajátos világfelfogás gazdag mitológiával rendelkezik, ám a világ kezdetén

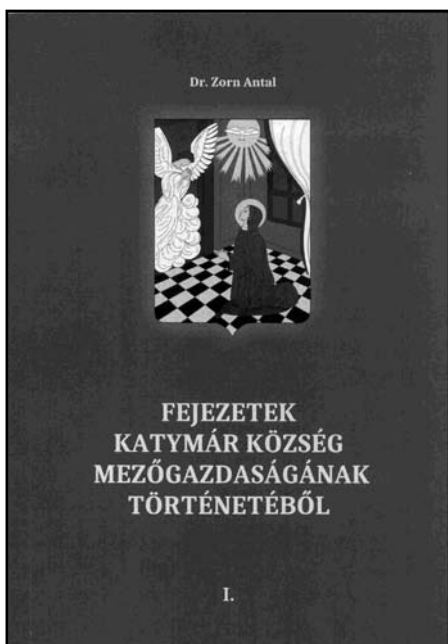
csak egy *naga* (sárkánykígyó), *Anantaboga* létezett. Egy napon elmélyült meditációba kezdett, aminek hatására megteremtette *Bedawangot*, az óriásteknőst: ő hordozza a hátán a világot. Páncélján két *naga* tekeredik, rajtuk a fekete kő, az alsó világ fedele. Amikor *Bedawang* megmozdul, földrengések és vulkánkitörések jelentkeznek a földön. Az istenek üzennek eképpen az embereknek. Mindezek között kiemelkedő jelentőséggel bír a sziget legfontosabb tűzhányójának, az Agungnak a kitörése, hisz ezzel egyértelmű a jelzés az istenek részéről: valami nem jól működik a szigeten.

Az itt élők világfelfogása, életvitele szinte elválaszthatatlanul kötődik a balinéz hinduizmushoz, sajnos a Nyugat hatása egyre több változást hoz a helyiek életébe, ezzel átalakítva a megszokott hagyományokat is.

Rohamos léptékű változások zajlanak, ami nem kegyelmez az Istenek szigetének sem. Egyelőre a modern jól be tud épülni a tradicionálisba, de hogy ez meddig lesz fenntartható, az kérdéses. Talán éppen erre figyelmeztet a vulkán, illetve a szigetet is érintő földrengések. Nem véletlen tehát, hogy a vulkáni aktivitás nagy ceremóniákat is maga után vont: tisztószertartásokat, nagy mennyiségű áldozati ajándékokat felvonultató közös imádságokat, hogy a megbillent egyensúlyt helyreállítsák, s a sziget spirituális erejét megerősítsék. Egy magas rangú pap még a hatóságok által lezárt hegycsúcsra is felkapaszkodott, hogy helyben mutasson be felajánlást az isteneknek, így csendesítve le a nyugtalan vulkánt – egyelőre úgy tűnik, sikerrel. Hogy ez így marad-e a későbbiekben is, az a jövő titka.

Om shanti, shanti, shanti, om. ■

Fejezetek Katymár község mezőgazdaságának történetéből I.

Nebojszki László

■ A korábbiakban már szülőfalujának múltját többféle megközelítéssel bemutató dr. Zorn Antal nemrég megjelent kiadványával a település mezőgazdaságának történetébe nyújt bepillantást: a feldolgozás azért is érdekes, mert a hazánk fejlődését meghatározó történelmi események tükrében tekinti át az alapítás kezdetétől az 1950-ig terjedő időszakig a leginkább földműveléssel foglalkozó katymáriak megélhetésért „vívott” fáradozásait-küzdelmét.

A kötet első két fejezete a kezdetektől a török uralom végéig, illetve Bács-Bodrog vármegye újjászervezéséig dolgozza fel a helyi állapotokat. Az 1767-es urbáriumtól az 1848-49-es szabadságharcig terjedő időszakot tárgyaló harmadik fejezetet az önkényuralom bevezetésétől az 1. világháborúval záródó negyedik fejezet követi.

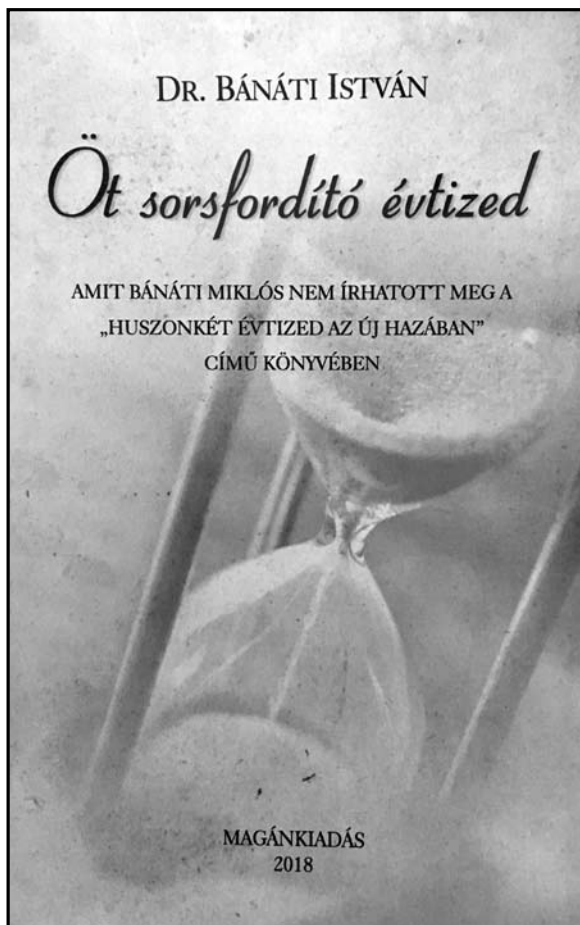
A nagy világegést követően a többnemzetiségű Katymár lakossága bonyolult viszonyok közé került (szerb megszállás, a település határa egy részének elvesztése, az új országhatár melletti fekvés, kettős birtokosság), majd a konszolidáció utáni időszakban alakultak ki a 2. világháború befejezését követően még rövid ideig fennálló állapotok-tulajdonviszonyok: ezeket ismerteti a jelentősebb földbirtokosok személyes életútját-sorsát részletesen feldolgozó ötödik, végül kiegészítésként a település határának vadászatával foglalkozó hatodik fejezet.

Ajánlom a könyvet a Katymár múltja iránt érdeklődőknek, és a cím alapján várjuk a szerzőtől a folytatást.

(Dr. Zorn Antal: Fejezetek Katymár község mezőgazdaságának történetéből I. Baja, 2018. 180 oldal) ■

Hiányos utántöltés

Mayer János

■ Császártöltésiek körében máig különleges értéknek számít *Bánáti Miklós Huszonkét évtized az új hazában* c. helytörténeti monográfiája. Az eredetileg 1969-ben megjelent könyv a kor viszonyaihoz és lehetőségeihez képest igen sokrétűen mutatta be a 18. század óta döntő részben németek lakta település történetét, sőt a helyi svábok származását kutatva – levelezés révén – még nyugat-németországi feltárásokat is végzett. Más kérdés, hogy az 1960-as években bizonyos „kényes” témákat kerülnie kellett, másrészt a nemzetiségi tematika eleve nem tartozott a könnyen kutathatók közé. Így bár a kiadvány megjelenése óta megbecsült családi ereklyévé válhatott, hiányérzet is keletkezhetett az olvasóban, hiszen feltehető a kérdés: mi lett volna, ha a szerző a második világháború időszakát, a németek jogfosztását, a kommunista rendszerben történeteket is megírhatta volna? Az 1988-ban elhunyt szerző unokaöccse, *dr. Bánáti István* nyilván ezen hiányt is érzékelve fogott bele az idén napvilágot látott munkájába, és tudatosan azon korszakokat állította saját munkája középpontjába, amelyeket a régi könyv nem dolgoz(hat)ott fel, vagy csak

általánosságokat közölt róla.

Ebből a vállalkozásból nagyszerű kiegészítés is születethetett volna, ám a könyvet elolvasva sajnos nem ez a benyomásunk. 2018-ban bármifajta helytörténeti munkát csak *alapkutatások* (levéltári források vizsgálata, a helyi és regionális sajtó áttekintése, az oral history anyagainak feldolgozása, illetve a vonatkozó szakirodalom ismerete) alapján lenne szabad írni, másrészt bármilyen kötet kiadása előtt célszerű azt mind szakmai, mind nyelvi szempontból *lektoráltatni*. Itt láthatóan mindez elmaradt, így a kiadvány nagyrészt nem is a helytörténetet egészíti ki, hanem egyes, korábban nem tárgyalt korszakok *köztörténetét* ismerteti, de azt is elég felszínes módon, néhány jól ismert feldolgozás adatait felhasználva. Időnként előkerülnek ugyan ezen események helyi vonatkozásai, de többnyire ezek is más publikációkból átvett szövegrészek

révén. Így aztán a helyi németiség számára kiemelkedő fontosságú, 1944-1956 közötti időszakról (benne a németek kitelepítéséről, a felvidéki magyarok betelepítéséről, a földreform helyi vonatkozásairól) ebből a kötetből sem tudunk meg sokkal többet, pontosabban, mint fél évszázada készült elődjéből, pedig azóta számos adat vált kutathatóvá. A lektor hiánya pedig a bántóan sok, akár egy gimnazista számára is felfedezhető *tárgyi tévedésben* (ezek felsorolásától inkább eltekintek), *hibásan írt névalakban* („Horty”, „Flack Pál”, „Klebersberg”, Pfeil Jakab helyett „Holl Jakab”, Bognár Zalán helyett „Zoltán” stb.) és a *helyesírási hibák* nagy számában érhető tetten. Ez külön-külön is zavaró lenne, így együttesen pedig még inkább az.

Mindez azért probléma, mert a fentiek és a szerkezeti átgondolatlanság (pl. a kulákság elleni harcról előbb ír, mint a németek elűzéséről, holott ez időben előbb történt; teljesen összemosisodik a katonai szolgálat és a kényszermunka fogalma stb.) miatt a kötet értékes részei is elsikkadnak. Így pl. a szerző elhunyt ismerősének, *Scheibl Antal*nak a visszaemlékezései is. Igaz, ezek nem a helyi, hanem sokkal inkább a személyes történet megnyilvánulásai, de az 1956-os helyi ese-

mények leírása így is informatívabb, mint a kötet nagy része. Arra sincs érdemi válasza, hogy – az egyébként szinte egyáltalán nem tárgyalt Kádár-korszakban – miként válhatott Császártöltés a régió egyik sikeres településévé, és hogyan valósult meg a „régi” és „új” lakosok együttélése, majd integrációja. Pedig ez izgalmas kérdés, ahogyan az lett volna pl. a helyi németeknek a nemzetiszocializmushoz, háborúhoz, a Volksbundhoz, de akár később a kommunizmushoz való viszonya is. A kiadvány azonban ezekre is csak egy-egy félmondattal utal.

Sajnos azt kell mondanunk, hogy a magánkiadásban megjelentetett kötet *nem méltó* ahhoz az előzményhez, amelynek sikerére támaszkodni kíván. A köztörténet tárgyalásában a jól ismert tényeken nem lép túl (sőt, azokat is elnagyoltan tárgyalja), a helyi vonatkozásokban tett kiegészítései pedig vagy másutt már olvasható adatok újraközlései, vagy forrásokkal alá nem támasztott általánosságok. És persze lehetne dohogni a más feldolgozásokból átvett forrásközlések etikussága, a hivatkozások szakszerűsége, a német nyelven közölt rész félreolvasásból keletkező hibás közlése vagy éppen a bibliográfia hiányossága kapcsán is, de a helyi olvasót ez kevésbé fogja zavarni, mint a jóval több szakkönyvet forgató recenzenst. Azt ugyan jól látja a szerző, hogy a helytörténetnek vannak még adósságai Császártöltés kapcsán (is), de ezeket törleszteni azoknak kell, akik az ilyen típusú kutatás módszertanát is elsajátították. A kötet csak azon lokálpatriótáknak ajánlható nyugodt lélekkel, akik mindent begyűjtenek, ami szülőhelyük, szűkebb pátriájuk történetéhez kapcsolódik. A nagy összefoglaló császártöltési munkára egyelőre várni kell. (*Dr. Bánáti István: Öt sorsfordító évtized. Amit Bánáti Miklós nem írhatott meg a „Huszonkét évtized az új hazában” című könyvében. Magánkiadás, 2018.*) ■

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

Lapunk a 2019. évre is előfizethető.

Érdeklődni az alábbi telefonszámon lehet: 79/322-600

A Bajai Honpolgár példányonkénti ára:

330 Ft. Előfizetési díjaink a következők:
 Helyben (házhöz szállítva) 4 000 Ft
 Vidékre (postaköltséggel) 7 400 Ft
 Külföldre (postaköltséggel) 14 000 Ft

Fizessen elő, hogy biztosan megkapja!

Bajai Honpolgár Alapítvány

Humor, dráma, nevetés és könnyek

Somogyi Júlia

■ Szeptember 11-én mutatta be a Rábl Színpad legújabb filmadaptációját, az azonos című mozi alapján készült *Rém hangosan és irtó közel* kamaradarabot, amelyet november 15-én újra láthatott a közönség. Szerencsénkre.

Az előadás helyszíne ezúttal a Szent László ÁMK díszterme volt – immár a harmadik helyszín, melyhez rendezőnek, színésznek, műszaki dolgozónak alkalmazkodnia kellett. A darabot ugyan is eredetileg a Déri-kertben felállított alkalmi színpadon mutatták volna be, ám a szeptember 1-jére tervezett bemutatót elmosta az eső – így esett, hogy végül a Turisztikai Központban mutatták be először, szűk két héttel a tervezett időpont után. Nem tudhatjuk, milyen élmény lett volna a tervezett helyszínen, szabadtéren – fák között, csillagok alatt – megtekinteni e nagy gonddal, sok-sok energia és kreativitás befektetésével megmunkált előadást, az azonban kiderült, zárt térben is remekül működnek a rendező, *Dely Gézána* és csapatának elképzelései. Annak ellenére is, hogy a Turisztikai Központ nem kimondottan ideális helyszín kamaradarab befogadására – a nem túl jó akusztikával, ugyanakkor kamaradarab szempontjából túl nagy belső térrel rendelkező teremben gyakorlatilag elvesz a hang. Nem is maradt más lehetőség, mint hogy a technikát hívják segítségül, ez azonban rengeteg baki-lehetőséget rejtett magában, és

be is bizonyosodott, hogy az ördög nem alszik... Recsegés, sípolás, hang-elnémulás zavarta meg időnként az élményt, és zökkentette ki a nézőt az előadás egyébként rendkívül magával ragadó dinamikájából. Az újrázás helyszínéül szolgáló Szent László ÁMK azonban tökéletes választásnak bizonyult, mindenféle szempontból – az egyébként takarásként szolgáló fekete függöny nagyszerűen funkcionált tér és idő elválasztójaként, és a fényeket és kontúrokat is remekül kiemelte és harmonizálta. Minden hang tisztán hallható volt technikai segítség nélkül is, hangulatában is sokkal jobban illeszkedett az előadáséhoz.

A történet New Yorkban játszódik, főhőse pedig *Lori*, az autisztikus tünetekkel és kommunikációs nehézségekkel küzdő kislány (a filmben egyébként kislány, de ennek a cselekmény szempontjából nincs semmi jelentősége), aki a szeptember 11-i terrortámadás során elveszíti édesapját – az egyetlen embert, aki szerinte őt igazán megértette, és az élet időnként érthetetlen és kusza történéseiben és útvesztőiben való eligazodásban, rendteremtésben se-

gíteni tudta. Lori nem tudja feldolgozni a veszteséget, elveszíti a lába alól a talajt, és édesanyjával való kapcsolatában sem talál vigaszt. Kétségbeesetten kapaszkodik a papa emlékébe, és keresi a módját, hogyan tarthatná vissza szellemét a feledésbe merüléstől. Erre egy vázában talált boríték ad neki választ, mely egy kulcsot tartalmaz, és amelyre egyetlen szó van írva: Black. Ezzel Lori megindul azon az úton, amelyet a papa számára hagyott üzenetének feltételez, de valójában saját személyiségfejlődéséhez és félelmeinek leküzdéséhez vezet.

Bárki, aki látta a színpadi adaptáció alapjául szolgáló filmet, aggódással telve foglalhatott helyet a nézőtérben: vajon sikerül-e a szerteágazó, sok helyszínen

Bajaiak kitüntetése novemberben

A Vállalkozók Országos Szövetsége (VOSZ) Bács-Kiskun Megyei Szervezete a 14. alkalommal adta át a megyei *Prímdíjakat* és a megye legkiválóbb vállalkozóinak megítélt elismeréseket. A kecskeméti Sheraton Hotelben dísztermében, november 23-án tartott gálán két bajai személyiséget is jutalmaztak. N. KOVÁCS ZITA, a művészettörténész-muzeológus, a Türr István Múzeum igazgatója (lapunk korábbi szerkesztőbizottsági tagja és rendszeres szerzője) a *Magyar tudomány* kategória győztese volt, míg POZSGAI IMRE, a bajai LACTOGEN Kft. tulajdonos-ügyvezetője *Az Év Agrárvállalkozója* kitüntető díjat kapott.

Mindkettejüknek szívből gratulálunk!

A Bajai Honpolgár szerkesztősége és Kuratóriuma

Honpolgár- előfizetés karácsonyra

Nincs még ötlete, mivel lepje meg mesze élő családtagjait, Bajáról elszármazott barátait, ismerőseit? Ajándékozzon nekik Bajai Honpolgár-előfizetést, és garantáltan örülni fognak! Ha szeretné, hogy ismerősei értesüljenek városunk történetének, kulturális életének fontos eseményeiről, lepje meg őket lapunk éves megrendelésével! A nyomtatott szám előfizetési díjai 2019-ben sem változnak (l. erről önálló hirdetésünket), de a jövő évtől lehetőség lesz lapunk online előfizetésére is, amivel a postaköltséget is megtakaríthatja! A részletekről honlapunkon (www.bajaihonpolgar.hu) tájékozódhat.

játszó cselekményt egyetlen pici térbe szorítani anélkül, hogy sérülne a történet? A rendkívüli precizitással és megfontoltsággal kidolgozott dramaturgia nem hagy kétséget: igen. A cselekmény íve, dinamikája, a szereplők személyiségének fejlődése úgy tudott kibontakozni, hogy a nézőnek nem volt, nem lehetett hiányérzete. Ehhez természetesen a színjátszók remek teljesítménye is hozzájárult. A főszereplő Lorit megformáló *Szemesi Csenge* igazi meglepetés: fiatal kora dacára rendkívüli érzékkel nyúlt a karakteréhez, és bár első perctől az utolsóig jelen van, hibátlan szövegtudással és jelenléttel vitte végig a cselekményt az általa megformált kislány fejlődését és személyiségének kibontakozását. Csenge valódi tehetség és felfedezés – reméljük, sokat hallunk még róla. Persze színésztársai is mind-mind hozzá tették a magukét az élmény teljességéhez: *Papp Kata*, az eleinte háttérbe szoruló, majd a történet egyik kulcsfigurájává váló édesanya megformá-

lója nagyszerűen közvetítette az érzelmeket, melyek időnként a nézőt is elragadják, és amelyek hozzájárulnak a történetek mind intenzívebb átéléséhez. A titokzatos albrölt, azaz a végig sejtetően Lori nagyapját játszó *Ghanim Tamás Lutfi* szavak nélkül volt kénytelen eljátszani mindazt, amit karaktere követelt tőle – csupán gesztusaira és arcjátékára hagyatkozhatott, ami nem lehetett kis feladat, hiszen amit más hangos szavakkal, hangjának játékaival fejezhet ki, ő csupán tekintetével és arcával tehet. Derekasan helytállt, és rendkívül hitelesen formálta meg az idős urat, aki szintén megjárja a maga kálváriáját. A mellékszereplő, de a történet szempontjából kulcsfigurának bizonyuló *Abbey Black* megformálója a szeptemberi előadásokon *Tóth Tünde* volt, legutóbb azonban *Csanádi László* vette át a helyét. Mindketten másként közelítették meg a figurát, ám mindkettőjük játékát öröm volt nézni: az eleinte látszólag durcás, érzelmentes figura is követi a dinamikát,

és maga is eljut érzelmi csúcspontjára. E karakter megformálásával ők is hozzá tették a magukét az előadás fényéhez, és segítették a történet kibontakozását.

Humor, dráma, nevetés, könnyek – a néző ezekért érkezik a színházba. Más lelkiállapotban kíván távozni, mint amilyenben megérkezett – kapni szeretne valamit, ami eddig nem volt. Várja a katarzist, a hatást, a csúcspontot, majd a feloldást, melyek hatására megváltozik valami a lelkében. Ha ez a színház lényege, akkor ezen az estén valódi színházi élményt kaphattunk. Köszönjük. *(Rém hangosan és irtó közel. A Rábl Színpad és Zenei Közösség bemutatója, 2018. szeptember 11, november 15. Rendezte: Dely Géza)* ■

Minden kedves olvasójának áldott karácsonyt és sikerekben gazdag új évet kíván a Bajai Honpolgár szerkesztősége és a Bajai Honpolgár Alapítvány kuratóriuma

Sütőtök: édesen, sósan

Szünder Dezső

■ Az őszi-téli időszak egyik legkedveltebb étele, csemegéje a *sütőtök*. A hagyományok, a régi öregek szerint akkor az igazi, fogyasztásra alkalmas, amikor megcsípi a dér. Erre ebben az évben még nem volt példa, viszont a szokatlanul enyhe időjárás miatt már mindenhol elérhető. Ami engem illet, szeretek ebből is a piacon vásárolni, különösen olyan helyről, ahol a biotermesztést részesítik előnyben.

Eredetét tekintve amerikai származású zöldség, pontos származási helye máig tisztázatlan. Egyesek Észak-Amerikát, mások Közép- és Dél-Amerikát nevezik meg őshazájaként. Ami biztosnak tűnik, hogy az öreg kontinensre a spanyol hódítók hozták be, Magyarországon pedig a 19. században vált elterjedté. Legismertebb változatai hazánkban a *nagydobosi, kiszombori és az óvári sütőtök*.

Nem meglepő módon a tökfélék családjába tartozik, amelynek tagjai többek között a főzőtök, a laskatök, a cukkini, a patisszon, de az uborka, sőt, a görögdinnye is ide tartozik. 90%-a víz, fehérje, rost, zsírtartalma elenyésző, viszont annál nagyobb mennyiségben tartalmaz vitaminokat, például A, C és E vitaminban, valamint a B-vitamin számos formájában gazdag. Ásványi anyagok széles tárháza található benne, káliumtartalma csökkentheti a vérnyomást, a leve pedig segíthet kezelni a megfázásos betegségeket, enyhítheti az allergikus köhögést.

Hazánkban talán leginkább sütvé fogyasztjuk, többségében az *orange* fajtát, melyet a szarvasi *Halászati és Öntözési Kutatóintézet* fejlesztett ki. Húsán és magján kívül a virága is ehető, különleges csemegét kínálva a kuriózumok iránt érdeklődőknek. A magjából kíméletes, hideg préseléssel nyert olaj korunk egyik hazai szuperélelmiszere.

A sütőtök gasztronómiai felhasználása már régóta túllépett a sült tökön, széleskörű felhasználhatósága miatt előszeretettel használják krémlevesekben, tésztás főételekben, köretekben, egészségesebb, kalóriaszegényebb alternatívát nyújtva a burgonyánál.

Az e havi rovatban két pite és egy tésztás főétel receptjét hoztam el Olvasóinknak.

Hagymás-sajtos sütőtökpite

Hozzávalók egy 22-24 cm átmérőjű piteformához:

Tésztá:

- 240 g liszt (tetszés szerint variálható, fehér, rétes-, de akár teljes kiőrlésű liszt is felhasználható)
- 1 csomag sütőpor
- 1 csipet só
- 120 g vaj

- 1 tojás sárgája
- 1 teáskanál citromlé
- 1-2 evőkanál hideg víz

A lisztet elkeverjük a sütőporral és a sóval, majd hozzáadjuk a többi hozzávalót is. A hideg víz segítségével jól kezelhető tésztát gyúrunk, majd amíg a töltelék elkészítjük, hidegre tesszük.

Töltelék:

- 500 g sült sütőtök
- 100 g bacon
- 2 db közepes vöröshagyma
- 1 gerezd fokhagyma
- 200 g reszelt trappista sajt
- 3 db tojás
- 3 evőkanál tejföl
- só, bors, petrezselyem, ízlés szerint

Kisütjük a kockára vágott szalonnát, hozzáadjuk a finomra vágott hagymát, fokhagymát és megfonnyasztjuk rajta. A megsült tököt egy villával pépesre nyomkodjuk, hozzáadjuk a hagymás szalonnakockákat, a tojásokat, tejfölt, reszelt sajtot, utána óvatosan sózzuk, borsozzuk, és tetszőleges mennyiségben szórunk bele finomra aprított petrezselymet.

A tésztát kivesszük a hűtőből, és kör alakúra nyújtjuk, majd belesimítjuk a kivajazott, kiliszteztetett piteformába úgy, hogy az oldalán is legyen tészta. Az alját villával megszurkáljuk, és 180 °C-os sütőben 8 percet sütjük. Az elősütött tésztát kivesszük a sütőből, egyenesen elsimítjuk benne a töltelék, és 25-30 perc alatt, szintén 180 °C-on készre sütjük.

Fogyasszuk ebédre egy leves mellé, vacsorára egy kis zöld salátával, de akár másnap, hidegen sörkocsolyának is kitűnő választás.

Pumpkin pie (édes sütőtökpite)

Hozzávalók egy 22-24 cm-es pitesütő formához:

Kekszes alap:

- 360 g ledarált háztartási keksz (a kísérletező kedvű fogyókúrázók egészen nyugodtan készítsék csak 240 g-ból, úgy is kitűnő lesz)
- 1 marék dió, mandula, mogyoró vagy bármely más olajos mag egészben, szárazon megpirítva
- 1-2 teáskanál chiamag
- 100 g vaj

A kekszet a pirított magokkal és a chiamaggal elkeverjük, és a vajjal jó alaposan összegyúrjuk. Beleterítjük a piteforma aljába, alaposan lenyomkodjuk egy evőkanál segítségével, majd 180 °C-on 8 percig sütjük.

Krém:

- 500 g mascarpone

- 500 g sült, pürésített sütőtök
- 4 ml vaníliaaroma vagy egy vaníliarúd kikapart magja
- 1 db tojás
- 50 g barna cukor és 1-2 evőkanál a tök sütéséhez
- 1 kk fahéj és néhány csipetnyi a tök sütéséhez

A cikkekre vágott sütőtököket forró sütőben egy kevés barnacukorral és ízlés szerinti fahéjjal megsütjük, majd villával pürésítjük. A mascarpone-t összekeverjük a sütőtökpürével, cukorral, tojással, vaníliával, és alaposan (akár robotgép használatával) összekeverjük. Ízesítjük fahéjjal, majd ráterítjük az elősütött tésztára. 180 °C-os sütőben 25 perc alatt megsütjük, majd teljesen kihűtjük.

Ha kihűlt, legalább 3 órára hűtőbe tesszük, majd szeleteljük.

Kínáljuk desszertként néhány szem pirított egész diószemmel és tejszínhabbal a tetején, de önmagában is megállja a helyét.

Sütőtökös-csirkemelles fetuccine

Hozzávalók 2 személyre:

- 250 g fetuccine (szélesmetélt)
- 220 g csirkemell filé csíkokra vágva
- 120 g érlelt sonka csíkokra vágva
- 1 evőkanál olívaolaj
- 150 g nyers, felkockázott sütőtök
- 2 dl 30%-os tejszín
- 1,5 dl száraz fehérbor
- ízlés szerint reszelt parmezánsajt
- só, bors

A csirkemellet és a sonkát az olajon megpirítjük néhány perc alatt, majd hozzáadjuk a sütőtökkockákat, és addig pirítjuk együtt tovább, amíg a húson és a tökön is pörzsanyagok képződnek. Óvatosan sózzuk, borsozzuk, felöntjük a fehérborral, és addig pároljuk, amíg a sütőtök megpuhul, de még nem esik szét. Hozzáadjuk a tejszínt, pár perc alatt besűrítjük, ha túl sűrű lenne, akkor a tészta főzővizével hígíthatjuk. A kifőtt tésztára kanalazzuk az elkészített ragut, frissen reszelt parmezánnal tálaljuk. Jó étvágyat! ■